

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

SJETTE ÅRGÅNGEN.

Andra häftet.

Innehåll:

	pag.
IX. Qvinnan och Sjukvården af <i>St.</i>	65.
X. <i>Sophie Adlersparre</i> , (slutet) af <i>Esselde</i>	81.
XI. Under Musik, poem af <i>O. E.</i> (insändt)	115.
XII. Den Sjuttonårigas harm, poem af <i>Göthilda</i> , (insändt)	115.
XIII. Sex År, skizz af — <i>ra</i>	117.
XIV. Vår Portfölj	127.

UPSALA.

ESAIAS EDQUIST.

1864.

Obs. omslagets trenne sista sidor.

IX. QVINNAN OCH SJUKVÅRDEN.

Vi hafva i åtskilliga föregående uppsatser yttrat oss rörande några af de arbetsfält, hvilka enligt vårt förmenande äro lämpliga för kvinnans anlag och förmåga, antingen hon är beroende af sitt arbete såsom medel till sjelfförsörjning, eller då hon under lyckligare förmögenhetsförhållanden kan egna det åt människokärlekens värf. Endast i förbigående hafva vi vidrört den rol, som kvinnan synes kallad att intaga i afseende på sjukvården, samt det stora och maktpåliggande arbete, hvilket väntar henne i denna riktning, men vi vilja i dessa blad hufvudsakligen kasta en blick på denna form af qvinlig verksamhet. Vår mening är dock ej *nu* att tala om kvinnan såsom läkare, ehuru vi äro af den öfvertygelsen, att hon så småningom, allt motstånd oakadt, skall inträda, ej *intränga* på denna bana, der tillvinna sig aktning och anseende och blifva till nytta och välsignelse för en del af den lidande menskligheten. För denna öfvertygelse tro vi oss kunna finna ett stöd i de exempel, i den erfarenhet vi varit i tillfälle att iakttaga i afseende på denna idés utveckling och tillämpning i andra länder, och hvar till vi en annan gång skola återkomma.

Ännu anse vi dock ej tidpunkten vara inne att bringa denna fråga å bane i vårt fädernesland, dels emedan man der torde behöfva åtminstone ett par decennier för att hinna vänja sig dervid, innan den upptages till närmare skärskådande, dels emedan hos oss en gren af läkare-yrket, och ej den minst väsentliga, verkligen redan är öfverlemnad åt kvinnor, hvilket ej är fallet i många andra länder. Härvid kunde blott vara att tillägga den önskan, att de, som egna sig åt detta mödosamma kall, till lön och tack derföre komme i åtnjutande, ej blott af större anseende, men ock af rikligare pekuniär vedergällning, så att för dem, som utnött lif och krafter i mensklighetens tjänst, ålderdomen ej måtte stå i samma perspektiv som försörjningshuset.

Det är egentligen på sjukvården inom vårt land, och isynnerhet på den allmänna sjukvården, som vi medelst dessa rader önskade fästa våra läsares och än mer våra läsarinners uppmärksamhet. Detta ämne är ej nytt, om det ock länge hos oss blifvit undanskjutet. *Florence Nightingale*, hvars namn och

verksamhet länge skola förvaras, ej allenast i hennes fäderneslands häfder, utan ock i den lidande mensklighetens annaler, har adlat och upphöjt sjuksköterskans ringa och oansedda, men mödosamma och maktpåliggande kall, då hon med beundransvärdt mod öfvergaf ett angenämt hem, en älskad familj, fädernesland, alla lifvets bekvämligheter för att på en aflägsen krigsskådeplats helt och hållet egna sig deråt. Att i detta kall finnes mycket, som måste förefalla motbudande, ja, vämjeligt för en finbildad och finkänslig qvinna, särdeles innan vanan hunnit göra det drägligt för henne, kan ej bestridas, och detta måste ovilkorligen framstå i än skarpare färger på ett fältlasarett. *Florence Nightingale* lät ej afskräcka sig häraf; hennes handlingssätt var lika litet förestafvad af begär att utmärka sig som af romantiskt svärmeri; ej heller kastade hon sig obetänksamt in i ett företag, hvilket hon ej var vuxen; hon hade noga öfvervägt och förberedt det viktiga steg hon tog och var fullt medveten om de förpligtelser hon dervid iklädde sig, de uppoffringar hon måste underkasta sig. Och just emedan hon klart insåg så väl svårigheten som vigten af dessa frivilligt åtagna pligter, kunde hon handla med ett lugn, en urskiljning, en besinning, hvarigenom hon under utöfningen af sitt sköna värf ej allenast förmådde lindra de lidandes plågor, utan ock rädda hundratals lif. Hon var dock ej ensam om detta värf: hon bröt vägen, men många andra ädla qvinnor, drifna af samma menniskoälskande impuls, styrkta af samma sannt christliga anda, följde henne och det visade sig snart, att deras nit ej varit obetänkt, lika litet som deras tjenster blefvo öfverflödiga. Ty "de djupaste såren, hvarmed kriget slår ett land, drabba detsamma ej på slagfälten", säger författaren till en liten nyligen utkommen skrift, hvartill vi snart skola återkomma. Och åsynen af ett slagfält, huru ohygglig den än måtte vara, torde dock ej gifva en klar föreställning om krigets *alla* gräsligheter; måhända ser man dem i sin hemskaste form på fältlasarett. Det är just der ett land förlorar de flesta af sina krigare, ej såsom en följd af de erhållna blessyrerna, men af vanskötsel, af brist, af elände, af sjukdomar, alstrade genom lasarettens förpestade luft. Så har det väl varit under alla tider, men kanske har man först i våra dagar kommit rätt underfund med huru stor procent af de "på ärans fält fallne" utandats den sista

sucken på sjuklägret. Då t. ex. dödsrapporterna från Krim efter slagen vid Alma, Inkermann och Sebastopol upptogo ett antal af 2,162 fallna, erhöll man sedan den upplysningen att ej mindre än 1,713 af dessa fallit offer för febrar, kolera och andra sjukdomar. Brist på ändamålsenlig skötsel och felaktiga anordningar voro derföre i långt större mån orsaken till de härjningar döden anställde bland de engelska krigarnes leder än fiendernas svärd och kulor. Hvilken betydlig förändring, som åstadkoms i detta bedröfliga förhållande, genom den reform, som *Florence Nightingale* lyckades införa i sjukvården och genom de ömma och outtröttliga omsorger, hvilka hon och hennes medhjelparinnor eignade åt de sjuka och sårade, visar sig bäst deraf, att dödsnummern, som vintern 54—55 uppgick till 665 på tusendet, påföljande år under samma tid reducerades till 49. Ett slående bevis på den vigt, som ligger på en lämplig och ändamålsenlig sjukvård, så ock på den betydande rol den spelar i medicinens historia.

Äfven i vårt land har man för ej så långt tillbaka haft sorgliga exempel på de förödelse, hvilka sjukdomar och bristfulla sjukvårdsanstalter vållat bland dem, åt hvilka fäderneslandets försvar varit anförtrodt — ett ärofullt uppdrag, som bordt kunna emotse en bättre lön än döden i den mest afskräckande skepnad. 1808 års landtvärn, som till två tredjedelar borttrycktes af den s. k. landtvärnsfebern (en art *typhus*), lemnar oss härpå ett det sorgligaste bevis. Och hvem kan svara för att det ginge oss bättre nu, om vi skulle blifva nog olyckliga att ännu en gång invecklas i ett vidtutseende krig? Utsigterna äro i detta fall ej de ljusaste, ty enligt en skicklig och erfaren läkares *) intyg, visade sig vid de rustningar som hos oss gjordes 1848 och 1854, då äfven ett fredsbrott befara- des, "bristen på läkare inom arméen så stor, att man nödgades anförtro ledningen af den sammandragna arméekorpens hufvudsjukhus åt personer, som icke egde rätt att läkarekonsten på egen hand utöfva". Han tillägger vidare att denna brist, särdeles om kriget blifvit långvarigt, troligen skulle "hafva vållat

---

*) Krigshistoriska intyg om behovet af läkarevård för Svenska Arméen af Dr *P. O. Liljewalch*, Öfverfältläkare för Stockholms garnison. Stockholm 1857.

samma olyckliga tillstånd inom svenska hären som under de föregående krigen.“

Vi hafva hemtat dessa uppgifter ur en liten broschyr, kallad *Sjukvården i krig och i fred. Uppmaning och uppmantran till Sveriges qvinnor att bidraga till dess fullkomnande*. Den innehåller det föredrag, med hvilket Ordföranden i Göteborgs Vetenskaps- och Vitterhetssamhälle, Hr Professor *G. Hjort*, den 24 Jan. d. å. nedlade sitt embete, och säljes till förmån för hemmavarande familjer till utkommenderade danska soldater. Vi känna oss stå i förbindelse hos författaren för det han gjort detta föredrag känt för en större allmänhet och hafva deri funnit ganska mycket att betänka och behjerta. Så väl för innehålllets som för ändamålets skull, uppmana vi derföre våra läsare att sjelfva taga närmare kännedom om denna lilla, värderika skrift.

Sedan författaren gjort en skildring af det elände, hvilket alstras genom krig, särskildt i anledning af bristande och felaktig sjukvård, hänvisar han på *qvinnan* såsom den, hvilken genom sina omsorger och sin människokärlek skulle kunna bidraga till lindrandet deraf. Han säger: "Sverige kan med förtroende och hopp lägga bördan af krigets olyckor och eländen på svaga, men af kärleken stärkta skuldror, anförtro den i qvinliga händer". Och på ett annat ställe: "Hvad voro väl fasorna af den ögonblickliga döden på slagfältet emot dem, som väntade den sårade eller den af hvilken som helst sjukdom angripna på fältsjukhusen, der merendels från hvarje sår spriddes dödens brand uti kroppen, der hvarje sjukdom uppgick uti den allmänna sjukhusfebern under alla dess olika namn, och i hvilken hemsk gestalt nalkades ej döden sitt offer, hemsk ej blott för detta utan än mer för de öfrige olyckskamraterna. — — — — —

Hvar äro nu sjukdomens och dödens fador för den nära förblödde krigaren, för den af febern tärde, när han vid sin bädd och till sin tjenst ser hvad jorden bär skönast och renast: den bildade, kärleksfulla qvinnan; hvar är dödens fasa, när det bristande ögat möter en kärleksfull blick, förstår att den sista helsningen till det käraste band han egde i lifvet skall blifva ömt, skoningsfullt och troget framförd“.

Vi kunna ej annat än hålla förf. räkning för det förtroende

han hyser till den svenska qvinnans förmåga och vilja att uppträda såsom en människokärlekens och barmhertighetens engel vid de sjuke och sårade krigarnes plågoläger, för att genom öm och ändamålsenlig omvårdnad lindra de kroppsliga smärtorna, och genom milda, deltagande, hugsvalande ord förmildra det fasaväckande i omgifningen, ja, borttaga något af den bitterhet, döden i de flesta fall måste ega på ett fältsjukhus. Skönare, upphöjdare, beundransvärdare framstår kanske ingenstädes qvinnans sjelfförsakande mod än under denna form, yttringen af den renaste christliga kärlek. Vi hoppas ock, att Sveas döttrar ej härutinnan skola stå Albions efter, *om* och *när* det gäller för dem, att på krigets blodiga fält ådagalägga sin fosterlandskärlek. Vi måste dock erinra om att dertill erfordras mer än en god vilja, ty utan någon erfarenhet i behandlingen af sjuka, utan nödig styrka till både kropp och själ för att kunna utvärda de mödor, pröfningar, sinnesskakningar, som äro förenade med detta kall, blir den frivilliga sjuksköterskan mer till hinder och besvär än till verklig nytta.

Men på samma gång vi känna oss förvissade om, att äfven i vårt fädernesland klappa ädla, qvinliga hjertan, mäktiga af dylika uppoffringar, kunna vi ej undanskjuta den tanken, att det dock vore grymt att, om ej nödvändigheten så fordrar, vilja lägga en så förkrossande börda på skuldror, som, om de än äro "stärkta af kärleken", dock ovedersägligen äro svaga och i nio fall af tio troligen skola duka under derföre. Såsom qvinnor må det tillåtas oss att kalla kriget en återstod af barbari, ovärdig hvarje nation, hvilken gör anspråk på att befinna sig under christendomens och civilisationens förädlande inflytande. Såsom döttrar, systrar, makar och mödrar må vi vara ursäktade, om vi i våra varmaste böner fortfarande innesluta den om fredens bevarande åt det älskade fäderneslandet, om förskoning för de otaliga olyckor, hvilka alstras af ett krig.

Vi behöfva dessutom så väl rikta vår blick inåt, afhjelpa nöden och bristerna i vårt eget land, innan vi uträcka vår hjälpande hand till grannen. Inom hvarje samhälle ligger ett arbetsfält, stort och maktpåliggande nog för att tillfredsställa både vår ärelystnad och vårt verksamhetsbegär. Vi äro hjälpsamma och det är ej något ondt i det, men männe det ej understundom händer, att vi, i ifvern att skänka hjälp och bistånd

åt lidande och olyckliga på längre håll, alldeles förbise den nöd och det elände, som stå oss närmast?

Ett af de här ofvan af oss antydda arbetsfälten ligger inom sjukhusens område, der många lidanden finnas att mildra, mycken tröst och hugsvalelse äro af nöden. Vi äro färdiga att skänka vår odelade aktning och beundran åt den af christlig kärlek lifvade, upplysta, bildade qvinnan, som försakar hemmets trefnad och anhörigas umgänge för att såsom sjuksköterska följa sitt fäderneslands krigare i fält, men manne hon ej vore i lika hög grad förtjent deraf, om hon äfven i hembygden åtog sig detta heliga värf, om hon äfven kastade en blick i våra sjukhus, sådana de äro under *fredliga* förhållanden, för att undersöka huruvida en barmhertighetssystems sköna verksamhet ej också der kunde vara erforderlig? Man invänder kanske: detta vore blott onödigt fjäsk, ty för våra sjukhus är nog väl sörjdt; der finnas skickliga läkare, pålitliga sköterskor och alla möjliga beqvämligheter för de sjuka.

Men är man då fullkomligt förvissad om, att ett sådant lyckligt förhållande *verkligen* eger rum på *alla* våra sjukhus? Det är utan tvifvel ett ganska vigt sätt att komma ifrån mödan att sjelf göra efterforskningar, genom att antaga att så förhåller sig. Om det är det rätta, lemna vi dock derhän. *Florence Nightingale*, som ej blott genom sin verksamhet, utan ock genom de väsendtliga tjenester hon gjort den lidande menskligheten, har fullt giltiga anspråk på att åberopas såsom en auktoritet i detta hänseende — och som sådan anses hon äfven i sitt fädernesland — säger härom i företalet till ett ej längesedan utkommet arbete af hennes hand *): "ehuru det torde förefalla besynnerligt att i första rummet fordra af ett sjukhus, att *det ej skall vara skadligt* för patienterna, är en dylik fordran likväl ej öfverflödig".

Detta kan låta såsom en paradox för den med förhållandet obekante, men att så ej är, att en dylik fordran är framkallad af en bedröflig verklighet, torde deremot vara klart nog för hvar och en, som blickat in i våra sjuksalar. Hvad anses t. ex. såsom det första och nödvändigaste vilkoret för så väl

---

*) *Notes on Hospitals* by *Florence Nightingale*. Third edition. 1863.

helsans bibehållande som för dess återställande, om ej inandandet af *frisk, ren luft*? Och hurudan är deremot luften i sjukhusen? Redan vid inträdet i förstugan märker man huru förskämd den är, och för den som är van vid bättre atmosfäriska förhållanden, fordras det verkligen en viss grad af själfbeherrskning för att kunna inträda i sjuksalarne. Man måste i sanning förvåna sig öfver att friska personer kunna lefva i en dylik atmosfär och än mer att sjuka der kunna återvinna helsan.

Denna ofullkomliga ventilation är utom all fråga den största bristen i våra sjukhus, och kanske äfven under närvarande förhållanden den, som minst kan afhjelpas. De flesta sjukhus hafva nemligen ej från början varit afsedda för detta ändamål, men, byggda till enskilda boningar, hafva de sedan blifvit adapterade till hvad de nu äro, utan att dock någonsin kunna blifva fullt lämpliga dertill. *Något* mer kunde likväl mängden gång göras för att åstadkomma en förbättrad atmosfär i sjukrummen, såsom t. ex. anbringandet af ventiler på eldstäderna, äfvensom af små dragluckor på de öfre fönstren. Till och med detta har på sina ställen blifvit försummadt.

Denna olägenhet är dock ej den enda, hvarigenom sjukhusens menniskoälskande syfte motverkas. Vi upptäcka snart de öfriga, om vi blott jemföra anordningarne derstädes med de föreskrifter läkaren och vårt eget omdöme gifva oss, när det gäller någon af våra närmaste. Huru omsorgsfulla äro vi ej då att bevara den sjuke för drag och fukt, att aflägsna allt, som kunde oro och störa honom, att bibehålla tystnad och stillhet kring hans läger för att förskaffa honom en väl behöflig ro, att skyndsamt anskaffa de föreskrifna läkemedlen och noggrannt ingifva dem, att vara påpassliga, när han behöfver hjälp och biträde, att omsorgsfullt välja de födoämnen, som äro tjenliga och smakliga för honom, o. s. v. Männe allt detta äfven lika samvetsgrannt iakttages på sjukhusen? Äfven med afdrag för det härvidlag omöjliga, måste vi härtill svara nej, enligt hvad både vår egen erfarenhet och andras vittnesbörd gifva vid handen. Vi hafva hört de sjuka klaga öfver att de yttre fönstren vid lösrutorna förblifvit ostängda under natten, hvarigenom ett starkt drag uppstått; vi hafva sett skurning pågå i rum, der febersjuka patienter haft sina sängar. Och hvad stillheten och tystnaden beträffar, kan man lätt föreställa sig, hurudan den skall vara i

rum, som innehafves ifrån 5 till 20 personer och der under dagens lopp dessutom andra ständigt gå ut och in, hvarjemte nattens ro ofta störes af någon stackars sjuklings jemmer och qvida. I afseende på läkemedlens ordentliga ingifvande hafva vi hört en trovärdig person berätta, att vid ett af våra större sjukhus de på morgonen föreskrifna medikamenterna stundom först hemtagas på qvällen för att vara tillstädes vid läkarens återkomst, ehuru det kanske varit af vigt för patienten att in- tagningen snart följt på ordinationen — flera dylika försummelser att förtiga.

Att sjukvården äfven i många andra fall måste vara ganska bristfull, ligger nästan i sakens natur. Sjuksköterskorna äro nemligen för det mesta personer ur arbetsklassen, hvilka utan föregående undervisning eller erfarenhet om de vigtiga pligter, som tillhöra det kall de åtaga sig, kanske stundom till och med utan någon fallenhet därför, välja detta såsom ett annat yrke, endast för de pekuniära fördelarnes skull. På de större lasaretten, t. ex. Serafimerlasarettet, der hvarje ordinarie sjuksköterska har 2 å 3 pigor under sig, erhålla dessa sistnämnda visserligen småningom en viss routine. Detta kan deremot ej blifva fallet på de mindre sjukhusen, der sköterskorna oftast måste inöfvas af läkaren, som derigenom försätter en tid, hvilken kunnat bättre användas. Vid tillsättandet af dessa platser gör man väl hufvudsakligen afseende på, att sjuksköterskorna äro unga och raska, äro de derjemte ömhjertade, så är det godt, hvarom icke, får väl läkaren sällan reda på motsatsen, ty patienten *vågar* ej klaga. Äfven under de bästa nuvarande förhållanden, kan sjukvården ej blifva hvad den borde, ty sjuksköterskan har vanligen för mycket att göra för att *kunna* egna en rätt tillsyn åt alla de patienter, som äro anförtrodda åt hennes omsorg, och oftast är hennes rum skiljdt från patienternas genom förstugan. Efter dagens tränga arbete behöfver hon väl nattens hvila och de sjuka äro derföre under denna tid af dygnet lemnade alldeles åt sitt öde. Skulle något då inträffa bland dem, som påkallade hjälp och bistånd, måste, som man säger, den halte leda den blinde, ty på sina ställen finnes ej en gång en ringklocka, som kunde underrätta sjuksköterskan, när hennes närvaro är behöflig. Huru föga man dessutom i allmänhet kan räkna på ordning, renlighet och pålitlighet bland vår tjenande

klass, känna matmödrarna alltför väl, för att kunna föreställa sig att dessa goda egenskaper skola visa sig och bära frukt, der en ständig och uppmärksam tillsyn saknas.

Hvad nu mathållningen för de sjuke angår, så är den åtminstone vid sjukhus i landsorten för det mesta öfverlemnad åt en entreprenör. Sjukhusstyrelsen måste hushålla så mycket som möjligt med de oftast knappa tillgångarne; entreprenören vill skörda så stor vinst som möjligt af sitt företag och den naturliga följdén blir, att patienten, under hvars convalescens den ändamålsenliga födan är af så stor vikt, blir den lidande. Också hör man patienterna stundom förstulet klaga öfver knapp föda, segt kött, illa kokt gröt, utspädd mjölk, o. s. v. Men der ingen åklagare är, der är heller ingen domare, och som ingen till läkaren eller någon annan af sjukhusets embetsmän vill fram-bära sin klagan, fortgår det på samma sätt år efter år.

Mycket kunde ännu vara att säga om den liknöjdhet, den brist på deltagande och fördragsamhet, som genom den ständiga åsynen af lidande och elände alstras hos de sjuksköterskor, hvilka ej valt detta yrke af annan bevekelsegrund än sjelfförsörjningens; om de hemska scener af lidande och dödsqual, som uppföras inom sjukhusens väggar och hvartill andra lidande nödgas vara vittnen, till föga fromma för dem i det tillstånd af sjuklighet och kraftlöshet, hvari de befinna sig; om den hjertlöshet, hvarmed de knappast stelnade kropparne behandlas, sedan lifsgnistan blifvit släckt, ty på ett ställe har man försäkrat oss, att sjuksköterskan afryckte linnet från en af dessa, medan den ännu låg qvar i sängen. På ett annat återfann en af våra vänner lemmingarne af en kär anhörig i en stor sal, der man kastat de af dissekerkniven stympade liken om hvarandra, knappast höljda af blodiga skynken. Tänkom oss *våra* kära lidande utsatta för det hemska i ett dylikt skådespel, som ej gerna kan undgå att framkalla tanken: kanske detsamma snart blir mitt öde! och vi skola bättre behjerta det sorgliga i belägenheten hos dem af våra medmenniskor, hvilka under sjukdomens pröfvande dagar och långa nätter ej ega annan tillflykt än lasaretten.

Måhända förefaller denna vår teckning alltför mörk och sorglig, men vi tro oss våga försäkra, att vi ej gjort oss skyldiga till någon öfverdrift. Deremot medge vi gerna, att vi visst

ej varit i tillfälle att taga kännedom om tillståndet inom *alla* sjukhus i vårt land. Af dem, som vi lärt känna, tro vi oss dock kunna sluta till förhållandet inom de flesta, då likartade omständigheter äfven böra kunna antagas frambringa likartade resultat. Möjligen finnas några undantag och i sådant fall skulle vi vara de första att glädja oss derät. Med hvad vi härofvän anfört är dock *för ingen del* vår mening att vilja kasta ens den ringaste skugga på de skickliga, menniskoälskande och samvetsgranne läkare, som förestå många af våra sjukhus, men öfver de flesta af de olägenheter, hvarpå vi antydtt, eger läkaren ingen kontroll. Hans goda vilja i detta afseende strandar dels i de flesta fall emot otillräckligheten af de medel, som stå till sjukhusets disposition, dels emot den för honom varande omöjligheten att egna erforderlig tillsyn åt sjukhusets tjänstepersonal.

Vår mening är också ej att uppträda i något slags opposition mot läkaren, utan fastmer ett bemödande att underlätta hans arbete, att förskaffa honom den medverkan, hvaraf han måste känna sig vara i behof, om han uppfattar saken från riktig synpunkt. I denna afsigt skulle vi önska göra mennisko-vännen uppmärksam på vigten af våra sjukvårdsanstalters rikare dotering, hvarigenom nödvändiga förbättringar och ändringar kunde vidtagas för att *verkligen* göra dem till hvad de ursprungligen äro ämnade att vara: en välsignelse för våra lidande, mindre lyckligt lottade medmenniskor. Den erfarne och nitiske läkare, hvilkens ord vi redan förut citerat, säger också i den af oss omnämnde skriften: "ett af de viktigaste villkoren för all sjukvård är att skydda en sjuk från inflytandet af en annan sjuk". Inseende detta, begärde och erhöll han af Göteborgs samhälle, som i frikostighet alltid framstår såsom ett efterföljansvärdt exempel för alla andra kommuner inom vårt land, en summa af ett par tusen rdr att använda för detta ändamål vid den afdelning af Sahlgrenska sjukhuset, der han är tjänstgörande. "Aldrig", yttrar han, "kan jag finna att ett dylikt kapital gifvit mera ränta uti besparing af menniskolif". Han gifver derpå ovederläggliga bevis, ty, då dödligheten förut uppgått till 7 å 8 procent, hade efter de förbättrade anordningarnes vidtagande endast en person på 150 aflidit. Mera talande skäl för nödvändigheten af någon reform i våra sjukvårdsanstalter torde ej behöfva anföras.

I andra rummet förorda vi antagandet af en sitt kall vuxen förestånderska vid hvarje sjukhus, såsom fallet nu till en del är och mer och mer blir i England, der man redan insett behovet, ja, nödvändigheten af en sådan anordning. En dylik *matron*, som hon der kallas, har ett ganska maktpåliggande kall och denna plats får derföre ej bortges åt hvem som helst, på grund af mer eller mindre inflytelserika rekommendationer. Den fordrar nemligen en sannt religiös och upplyst qvinna, som med hjertats och förståndets bildning förenar fallenhet för och vana vid sjukas behandling, äfvensom någon administrationsförmåga. Hon bör ega tillsynen öfver sjukhusets inre ekonomi och tjänstepersonal, vara ansvarig för att de af läkarne gjorda föreskrifterna punktligt och noggrannt iakttagas samt dessutom vaka öfver att ingenting uraktlåtes för befrämjandet af sjukhusens menniskoälskande syfte — är arbetsfältet stort, blir henne ett biträde äfven härvid behöfligt. Skulle någon bland herrar sjukhusläkare hedra denna lilla uppsats med sin uppmärksamhet, känna vi oss fullt förvissade om, att han skall instämma med oss i åsigten, att en förestånderska, sådan vi här i största korthet skildrat henne, betydligt skulle kunna understödja hans bemödanden, hvilka nu ofta stranda mot de i sjelfva sjukhusen befintliga hindren derför. Kanske skall man invända emot vårt förslag, att det torde blifva svårt nog att finna lämpliga personer för dylika platser, men om man ock ej får taga den förstkommande, finnas nog inom vårt land qvinnor, hvilka genom bildning och människokärlek dertill äro fullt kvalificerade, på samma gång en dylik anställning äfven för mången kan vara eftersträfvansvärd såsom medel till sjelfförsörjning eller till rik och välsignelsebringande verksamhet.

Utom de fördelar, som häraf borde vara att motse i sanitärt och ekonomiskt hänseende, för att ej blott och bart betrakta dem ur den christliga barmhertighetens synpunkt, skulle en sjukhusförestånderska äfven i många andra fall kunna utöfva ett ganska välgörande inflytande på patienterna. Att sjukdomen är en pröfning torde ingen, som har någon erfarenhet deraf, vilja bestrida och lika ovedersägligt är, att hvarje pröfning bör lända vår inre människa till förädling och förbättring. För den lidande på sjukbädden, denna måtte nu bestå af eiderdun eller halm,

förminskas värdet af många lyckans tillfälliga företräden, hvilka han under helsans dagar ansåg eftersträfvans- eller afundsvärda. Plågans udd gnager lika bittert under det yppiga sidentäcket som under det grofva hårtäcket, och lidandet nedbryter till någon del de skrankor, hvilka olika jordiska förhållanden upprest människor emellan. Då sjukdomens mäktiga hand griper sitt offer, krossas det menliga högmodet och öfvermodet, hjertat blir vekare, mottagligare, lättare att bearbeta. Lyckligt är då under sådana förhållanden impulsen till ett förbättrade lefverne kommer inifrån och den sjuke af sig sjelf fattar och inser, att "denna sjukdom ej är till döds, utan till Guds ära". Ej alltid är dock detta fallet, en utifrån kommande impuls är af nöden, men ingen säningsman är till hands för att utså de goda fröen i den jordmån, hvilken förgäfves blifvit beredd till deras emottagande. Huru mycket godt skulle ej en from, ädel, upplyst qvinna såsom föreständerska kunna uträtta i detta hänseende genom att ingjuta hopp, tröst och mod i betryckta sinnen, genom att hänvisa de sörjande, de bekymrade, de kämpande till Den, som allena förmår hjälpa, genom att leda de felande, de svaga, de tviflande till brunnen med lefvande vatten, som har den egenskapen, att hvar och en, som dricker deraf "han skall ej törsta till evig tid!" Mången af dem, som i sjukhuset återvunnit sin kroppsliga helsa, skulle då äfven välsigna det såsom det medium, hvarigenom han vunnit en än större skatt — själens helsa, hjertats frid.

Den förändring inom sjukvårdssystemet, hvarpå vi här antydt, kan endast småningom försiggå alltefter som sjukhusstyrelserna och läkarne hinna blifva öfvertygade om dess nytta och behöflighet. Under den tidrymd, som dessförinnan troligen kommer att förgå, kan dock något göras genom den frivilliga verksamheten, hvilken nu uppträder i så många former. Vi skulle dock ej vilja förorda fremmande personers inträngande på detta gebiet, annat än såsom samverkande med läkaren och med hans vetenskap och samtycke, hvarförutan deras nit kunde leda till obehagliga förvecklingar. Deremot anse vi oss kunna uppmana hustrurna till de läkare, som ega uppsigt öfver våra sjukvårdsanstalter, att i handling visa sitt intresse för denna del af sina männens verksamhet, derigenom att de besöka sjukhusen, göra sig hemmastadda med tillståndet der, hålla ett vaksamt öga

öfver den del af ordningen, hvilken läkaren sjelf har svårt att kontrollera, hugna de lidande med sitt deltagande och förljufva för dem några af smärtans långa stunder medelst uppmuntrande, lifvande ord eller en efter deras tillstånd afpassad läsning. Dylika besök skulle snart motses med glädje, betraktas såsom en ljuspunkt i dygnets mörka, långsamt skridande 24 timmar och de vänliga orden, de korta andaktsstunderna falla såsom en välgörande, uppfriskande dagg på månet, af lefvernets omsorger, bekymmer och lidanden förtorkadt hjerta.

Återstår nu den sista, men ej minst viktiga punkten af dem, som vi här önskat beröra, nemligen bildandet af skickliga sjuksköterskor. Klagan öfver bristen i detta fall är stor och allmän, men huru kan det väl vara annorlunda, så länge man begär, att sjuksköterskan skall utan föregående beredelse och undervisning uppträda fullt vuxen sitt viktiga kall? Denna illusion måste dock skingras, ju mer man forskar efter orsaken till många af de anmärkta bristerna vid våra sjukvårdsanstalter, i afsigt och mening att afhjelpa dem. Man skall då snart komma till den insigten, att sjuksköterskan för att rätt kunna uppfylla sitt åliggande *måste bildas dertill*. Nödvändigheten häraf har blifvit insedd i flera andra af Europas länder och qvinliga, religiösa samfund, så väl inom den protestantiska som inom den katholska christenheten, diakonissor och barmhertighetsstyrar, hafva dels erhållit uppdrag att bilda skickliga sjuksköterskor, dels frivilligt åtagit sig denna omsorg, och dessa menniskoälskande qvinnor hafva utom all fråga i detta hänseende utträttat mycket godt, ja, mera än vanligen erkännes.

Det var dock egentligen genom *Florence Nightingale*, som sjelf vid Diakonissanstalten i *Kaiserswerth* genomgått en kurs i sjukvård, den stora allmänhetens uppmärksamhet blef fästad på, huru mycket ännu återstod att göra i denna väg. Önskande att gifva hjeltinnan från Krim ett vedermäle af sin tacksamhet, ställde den engelska nationen en genom frivilliga bidrag insamlad summa af 60,000 pund sterling, kallad *the Nightingale Fund*, till hennes disposition, och det bestämdes, att räntan deraf skulle användas till bildandet af sjuksköterskor. Miss *Nightingale* uppgjorde planen och stadgarne för sjukvårdsnoviserna *) och

*) Se vidare härom: *Florence Nightingale* af L. S. Tidskriftens 3:dje årgång, sid. 194.

aftal träffades med styrelsen af *S:t Thomas' hospital* i *London*, att de i denna sjukvårdsanstalt skulle erhålla den behöfliga undervisningen, hvarmed början gjordes midsommaren 1862. Enligt denna öfverenskommelse skola årligen 15 noviser antagas för att bildas till dugliga sjuksköterskor. I den rapport, som afgafs 1862, rörande stiftelsens verksamhet, omförmäldes, att 22 noviser genomgått den bestämda kursen och erhållit kompetensbetyg såsom sjuksköterskor. Af dessa hafva åtskilliga blifvit anställda, dels vid sjukhus i landsorten, dels vid de nya bildningsanstalter för blifvande sjuksköterskor, som uppstått efter mönstret af den vid *S:t Thomas*, och hvaraf vi känna trenne: i *Liverpool*, i *Bath* och i *Bristol*. Man finner sålunda att den vackra tanken i mer än ett afseende burit frukt.

Vi nämnde nyss att qvinliga, religiösa samfund på många orter stå i spetsen för sjukvården och man finner så väl på brittiska öarne som på kontinenten uppsigten öfver åtskilliga lasarett helt och hållet anförtrodd åt dylika systerskap (*sisterhoods*), hvaraf ej heller den protestantiska kyrkan är i saknad. Äfven hos oss finnes sedan 15 år ett motstycke dertill i Diakoniss-sjukhuset i Stockholm, der några af diakonissorna erhålla undervisning uti sjukvård och vana vid behandlingen af sjuka. Från detta samfund utgå också sjuksköterskor, så väl till enskilda familjer som till landsorten och, enligt hvad vi derom hört, hafva dessa vanligen skickligt och samvetsgrannt uppfyllt de med sitt kall förenade åligganden. Att antalet af sålunda bildade sjuksköterskor ej kan motsvara behovet, finner man dock lätt, då man får veta att sjukhuset blott består af omkr. 30 sängar, hvarföre endast 5 à 6 systrar i sender kunna egna sig åt sjukvården.

Denna anstalt, helt och hållet ett verk af enskild välgörenhet, har alltid haft att kämpa mot bristande tillgångar, i följd hvaraf dess verksamhet blifvit mer inskränkt än den bordt. Då den nästkommande höst inflyttar i en ny, för densamma särskildt uppförd lokal, vore det derföre önskligt, att den kunde utvidgas på ett sätt, som snart sagdt komme hela vårt land tillgodo, derigenom att med den förenades en större bildningsskola för sjuksköterskor, hvilka genom att anställas vid våra sjukhus, småningom kunde bidraga till åstadkommande af en förbättrad sjukvård. Genom bemödanden af personer, som intressera sig för lösningen af denna viktiga fråga, genom enskilda

sannmanskott och äfven möjligen anskaffandet af ett årligt statsanslag torde detta önskemål ej böra betraktas såsom hörande till de oupphinneliga. Vi äro ej okunniga om, att man i England diskuterat frågan, huruvida medlemmar af de religiösa samfundnen verkligen äro de mest lämpliga sjukvårdare. Fall gifvas, då religiös fanatism och dermed förenad ensidig uppfattning af pligter kunna leda till oriktiga, ja, sorgliga resultat; detta bör dock ej blifva förhållandet der den sanna fromheten går hand i hand med förståndets upplysning, hvarigenom den goda viljan af ett sundt omdöme ledes att finna den väg, som säkrast bär till det föresatta målet.

Att *en* sådan skola, äfven med betydlig utvidgning, dock skulle blifva otillräcklig, finna vi nogsam, men rikta vi blicken åt ett annat håll, upptäcka vi ännu en möjlighet för verkliggörandet af vår flygtigt skizzerade plan. I Göteborg tro vi oss nemligen i Sahlgrenska sjukhuset finna ett slags garanti därför. Detta sjukhus stiftades för nära ett sekel tillbaka af enskild barmhertighet och synes det, enligt hvad vi lärt att känna derom, hafva legat i stiftarens plan, att *undervisning* i sjukvård äfven der borde meddelas. Detta har dock ej skett, förrän på senare tider och då blott till en del, d. v. s. i den gren af läkareyrket, der qvinnor erhållit tillstånd att praktisera.

Sedan 1855 är Sahlgrenska sjukhuset, hvars verksamhet började 1782, förenadt med Göteborgs allmänna sjukhus och har för dem gemensamt en byggnad blifvit uppförd, hvilket inrymmer dem båda och bär namn af Allmänna och Sahlgrenska Sjukhuset. Dels i anseende dertill, att detta blifvit uppbyggt och inredt enkom för sitt åsyftade ändamål, dels i anseende till dess rikligare tillgångar, *bör* detta sjukhus kunna göra anspråk på att vara ett af de förnämsta i vårt land. Bättre kunde det ej häfda detta företräde eller motsvara de menniskoälskande afsigter, hvilka grundlagt och riktat detsamma än genom att med sig förena en *bildningsanstalt för sjuksköterskor*. Med kännedom af den upplysta och frikostiga kommunal-anda, hvarpå Göteborgs samhälle företett så många hedrande bevis, samt af det nit, hvarmed en af de vid nämnde sjukhus anställde läkare, Hr Professor *G. Hjort*, under flera år arbetat för sjukvårdens förbättrande, med särskildt afseende på den andel deri, som tillkommer qvinnan, våga vi också uttrycka den vissa förhopp-

ning, att den tidpunkt ej är långt aflägsen, då nämnde institution skall öppna sina salar till emottagandet af qvinliga lärjungar för att dana dem till skickliga, upplysta och samvetsgranna sjuksköterskor. En dylik skola, der de qvinnor, hvilka önska egna sig åt sjukvård, under tillsyn af en ädel och upplyst föreständerska, erhöles undervisning, så väl theoretisk som praktisk, på sjukhusets båda afdelningar, den medicinska och den chirurgiska, skulle kunna uträtta otroligt mycket godt och sprida sitt välgörande inflytande i en sig allt mer vidgande krets. Denna undervisning borde, enligt en upplyst läkares åsigt, till en del lämpas efter de kunskapsfordringar, som i Kgl. Reglementet af den 18 Januari 1861 äro föreskrifna för erhållande af rättighet till Fältskärsyrkets utöfning, enär nämnde reglemente äfven medgifver qvinnan sådan rättighet. Sålunda bildade sjuksköterskor skulle kunna blifva till mycket gagn och fromma, ej blott vid de allmänna sjukhusen, utan äfven om de anställdes såsom sjukvårdare i de från städerna aflägsna landsortsdistrikter *), der läkare endast anlitas i yttersta nödfall och vanligen först så sent, att all mensklig hjälp är vanmäktig.

Som vår uppsats redan öfverskridit gränserna för det knappa utrymmet, måste vi stanna här, ehuru ännu mycket kunde vara att tillägga. Vi hafva dock sagt tillräckligt, om vi lyckats fästa våra läsares uppmärksamhet på behofvet af *förbättrad sjukvård*, om vi förmått uppväcka deras deltagande för denna viktiga fråga och om detta deltagande ville visa sig verksamt i handling. "Enighet gör stark", säger ett gammalt vist ordspråk, och det är denna enighet i det goda, denna samverkan af många förenade krafter, arbetande i den christliga kärlekens tjänst, som allena kan uträtta något stort. "Farer efter de yppersta gåfvorna", förmanar oss aposteln; "men", tillägger han, "störst bland dem är kärleken".

St—

---

*) Huru otillräcklig läkarevården är i våra glest befolkade nordliga provinser, inses lätt af det faktum, att i Vesterbotten finnes 1 läkare på 19,000 personer, i Dalarne 1 på 30,000. Äfven der förhållandet är bättre, sökes den 1 à 2 mil aflägsne läkarens hjälp sällan af allmogen, som i de flesta fall hellre rådfrågar en klok gubbe eller gumma eller kringresande charlataner.

X. — SOPHIE ADLERSPARRE.

(Slut från föregående häften).

I December 1852 återfinna vi vår resande målarinna i de sju kullarnes mångbesjungna stad, sysselsatt att uppvakta Akademie-sekreterare och Direktörer, Prinskardinaler och Kultusministrar, för att erhålla tillstånd att kopiera *Raphaëls* verldsberömda tafla i Vaticanen, "*il Transfigurazione*", i så nära originalets dimensioner, som författningarne tillåta. Tack vare medförda rekommendationer, jemte senare personliga förord af *Msgr. Bedini*, ock i trots af galleridirektörens invändning, att ett sådant tillstånd *aldrig* beviljats qvinliga artister, vann *Sophie Adlersparre* sin önskan och underrättades derom i ett egenhändigt bref af Cardinal *Antonelli*. I Februari 1853 hade hon redan fullbordat teckningen och tillbragte nu dag efter dag i Vaticanens galleri under rastlöst arbete. På lediga stunder besåg hon derjemte alla berömda minnesmärken och konstskatter, i sällskap med sin reskamrat, fröken *K.*, och sina båda utmärkta landsmän, artisterna *Fogelberg* och *Wahlbom*, hvilka omfattade henne med den hjertligaste välvilja, och af hvilka hon äfven för sitt arbete hemtade råd och ledning. Alltid en trogen och trägen arbetare i sitt kall, hade *Sophie Adlersparre* dock aldrig utvecklats en så mångsidig och outtröttlig artistisk verksamhet som under vistandet i Italien och synnerligast i Rom. Mycket vore härom att säga. Vi kunde tala om den tysta, men djupa hängifvenhet, hvarmed hon omfattade sitt arbete, i det hon sökte intränga i det innersta af mästartens tanke och uppfatta själen af det konstverk hennes pensel var sysselsatt att återgifva. Vi kunde tala om den rastlösa flit, den jernhårda ihärdighet, vikande hvarken för kroppslig svaghet eller andelig öfveranstängning, hvarmed hon dag efter dag fortsatte arbetet, hvilket icke blott genom *kompositionens*, men äfven genom *dimensionernas* storhet var ytterligt ansträngande. Vi kunde uppräknat den mängd detaljeradt utarbetade studier efter naturen, som hon derjemte medhann — porträtter, kostymbilder, taflor ur folkklivet, genrebilder, samt frukt och blomsterstycken i mängd. Vi kunde anföra huru hon derjemte fann tid att taga undervisning i mosaikarbete och under sin lärarinns ledning sammansatte de täckaste

smycken. Vi kunde slutligen nämna några af de utmärktaste bland Roms konstnärer, hvilkas råd hon hade att tillgå vid sina arbeten och hvilkas gillande och uppmuntran lifvade hennes mod och tillförsigt. Vi kunde säga ännu mycket mera om den *artistiska* sidan af det lif, *Sophie Adlersparre* förde i Rom, men då vi här velat framställa icke så mycket en konstnärsbild som icke snarare, "*en kämpande själs historia*", må det tillåtas oss, att, när de båda skildringarne icke längre rymmas bredvid eller omedelbart ingripa i hvarandra, skilja dem åt, för att hufvudsakligast sysselsätta oss med den senare, hvilken här inträdde i ett af dess märkligaste skiften.

Då *Sophie Adlersparre* i April 1854 skiljdes vid sin reskamrat, som lemnade Rom, flyttade hon till en annan bostad. Här erhöll hon en värdinna, *Signora Lucia*, hvilken synes hafva varit en lika from och nitisk katolik, som god och varmhjertad qvinna, och som med den outtömligaste välvilja omhuldade sin svenska hyresgäst, sökande att förekomma hvarje hennes önskan, och aldrig tröttnande i sina omsorger för hennes välbefinnande och trefnad. Hennes gamle vän och gyunare, Erkebiskopen *Bedini*, uppsökte ofta sin skyddsling så väl i hennes hem, som i Vaticanens gallerier, äfvensom hon någon gång infann sig bland de många, som på hans mottagningstimmar i försalen till hans praktfulla bostad afbidade kallelse till audiens, då *Sophie* vanligen genast infördes och alltid med den utsökta välvilja emottogs, i det han försäkrade, att han ansåg det för en glädje och en heder att kunna vara henne till den ringaste tjenst. I de flyktiga anteckningar *Sophie* lemnat från denna tid, framstår *Msgr. Bedini* såsom en fulländad verldsman med hög bildning, vidsträckt människokännedom samt ett fint och qvickt, ofta skämtsamt väsende. Blott sällan röjer sig prelaten under den fulländade gentlemannens yta och endast indirekt synes han stundom under sina samtal hafva vidrört religiösa ämnen. Innan han i början af sommaren lemnade Italien för ett år hade han, med en sällsynt skarp uppfattning af *Sophie Adlersparres* karakter och skaplygne, småningom infört henne i en krets af utmärkta personligheter, alla tillhörande katolska bekvämligheten, och hos hvilka *bördens* och *den förfinade bildningens företräden* voro förenade med *en öfverlägsen intelligens* och *en varm, religiös öfvertygelse*. Genom sin värdinna fick hon

tillfälle att blicka in i den italienska medelklassens familjelif der de enkla sederna, den barnsliga fromheten, den fina takt, det skönhetssinne och den gratie i ord och åtbörder, som äro italienaren medfödda, syntes henne ersätta bristen på högre bildning. Med *Signora Lucia* och hennes vänner besökte hon ofta kyrkor och kloster, bevistade messor, nunneinvigningar och andra katolska festligheter, deribland äfven nyomvända katolikers upptagande i "den allena saliggörande kyrkan". Under tiden försummade hon dock icke umgänget med sina landsmän och andra trosförvandter, uteblef sällan från gudstjensten i den tyska protestantiska kyrkan, med hvars pastor hon blifvit personligen bekant, och nämner särskildt mot slutet af året en vacker predikan af honom öfver *den Lutherska kyrkans företräden*. Samma dag hade hon i hans kyrka gått till Herrans Nattvard.

Med året 1854 vidgar sig dock altmera kretsen af *Sophie Adlersparres* katolska vänner och beskyddare. Hon uppsökes vid sitt arbete i Vatikanen af den ena efter den andre af de andliga furstar, hvilka omgifva den påfliga thronen — *Msgr. Canella*, Prins *Hohenlohe*, *Cardinal Antonelli* m. fl. Hon gör personlig bekantskap med åtskilliga utmärkta katolska predikanter, hvilkas tal gjort djupt intryck på hennes sinne — deribland främst en *Padre Rossi*. Hon inbjudes att öfvervara alla mera betydelsefulla ceremonier inom kyrkan, hvilkas inre, symboliska mening man förklarar i vackra, poetiska uttryck, och vid hvilka allt hvad konsten eger skönast och mest upplyftande tages i anspråk. Man gör henne bekant med personer, hvilka stå i begrepp att från protestantismen öfvergå till catholicismen och hvilka med svärmande hänförelse tala om den frid och lycksalighet den nya läran skänkt dem. Hon omgifves dagligen af ädla och fromma katoliker, deribland äfven några qvinnliga artister, hvilka alltmera öppet förorda sin kyrkas dogmer, och troligen äfven framhålla den gamla satsen om konstens högre och heligare betydelse inom den katolska kyrkan. Hon ledsagas af sina vänner till alla punkter inom den heliga staden, hvilka anses intyga den katolska kyrkans strider och segrar för Guds sak. Man fyller hennes arbetsbord med de katolska kyrkofädernas yppersta skrifter, med biografier öfver kyrkans martyrer och andra heliga män. Man bereder henne flera tillfällen att under sitt arbete i Vatikanen oberedd sammanträffa

med Påfven, då samtalen, börjande med beröm öfver hennes taffla, vanligen slöto med några vackra, allmänt christliga förmaningar, uttalade af *Pio Nono* med mildt och värdigt allvar. Under dessa förhållanden förgick första hälften af året 1854.

Innan vi gå vidare måste vi bedja läsaren stanna ett ögonblick, för att kasta en hastig återblick på den karakter, hvars utveckling vi här följt, och söka uppspara orsakerna till den dragningskraft, catholicismen erhållit för *Sophie Adlersparre*, allt sedan hon beträdde Italiens jord. De synas oss många och samverkande. Till en början måste man erinra sig, att *Sophie* aldrig hyst den hos svensken i allmänhet vanliga motviljan och misstron för den katholska religionen, men att några af de ädlaste personer, med hvilka hon kommit i beröring och hvilka på hennes egen lefnad utöfvat det mest välgörande inflytande, tillhörde denna kyrka. En okänd, obetydlig fremling kom hon till Italien; men knappast hade hon satt foten inom dess landamären, förr än hon fann sig omgifven af den vanligaste mest förekommande godhet, den outröttligaste välvilja, den mest smickrande uppmärksamhet. Från de enkla borgarfamiljer, hos hvilka hon bodde, till de högsta embetsmän inom akademi-staterna och kyrkan, från tjensteflickan, som passade henne upp, till furstar, erkebiskopar och kardinaler — alla gingo de henne till mötes med den naturliga älskvärdhet, den vinnande, smekande, till hjertat smygande välvilja, som är Italienaren egen.

En lyckans bortskämda gunstling hade kanske ganska lugnt och liknöjdt upptagit denna för honom vanliga hyllning. Icke så den skygga, otillgängliga svenskan. För henne, så länge i hemlandet van att hos fremlingar endast möta köld och liknöjdhet, var det lyckliga förhållandet att se sig af alla omtyckt, uppuren, ja fjäsad, någonting helt nytt. Hon hade aldrig behöft hårda sig mot inställsamheten och artigheten, och förmådde nu ej värja sig för en godhet, en välvilja, som hon förr aldrig rönt, och hvilkas afsigter — om man ens får antaga att någon sådan alltid var beräknad — hon naturligtvis måste vara den sista att ana. Så ovan, så hel och hållen oberedd på människors godhet blef hon djupt intagen, till viss grad förbländad deraf; och så smög sig väl omärkligt den tanken på henne, att en lära, så verksam i kärlek, i fördragsamhet, i

hjärtlig godhet, och som man här framställde för henne i dess renaste form, väl torde vara den rätta.

Att katholska religionen i Italien och i all synnerhet i Rom får en viss dragningskraft för konstnärssinnet, lärar väl ej heller förnekas. Att den måste ega det i ännu högre grad för en artist, hvars högsta sträfvan gått ut på att genom konsten verka för Guds ändamål och till Hans ära och som här fann allt hvad konsten frambragt skönast och mest sublimt tagas i anspråk af religionen, för att omedelbart egnas åt Guds tjänst, det är förklarligt nog. Sjelfva denna gudstjänst i egentlig mening, som hos den råa massan blott alltför ofta alstrar de krassaste föreställningar, och som för personer af allmän bildning vanligen förefaller såsom en tom ståt, beledsagad af barnsliga upptåg, denna gudstjänst får stundom en oemotståndlig tjuskraft för konstnären, alltid mer än andra emottaglig för den ädlaste formen af sinnenas intryck och van att genom dem så mycket klarare skåda idealet — den gudomlige andens återsken. Den tomma grannlåten, de puerila ceremonierna gå hans öga förbi, eller ser han blott till deras symboliska betydelse. De små enskildheterna försvinna för storheten af det hela. De herrliga templen, resande sig ur spillrorna af en sönderfallen hedendom — de sekelgamla murarne, hvilande på en grund, helgad af martyrs blod — de tallösa, smärta pelarne, sträckta likt händer till bön, och de ljusa, försvinnande kupolerna, hvilande på dem likt bönhörelsens välsignelse — ett stycke himmel, nedhemtadt till jorden af bönens oemotståndliga kraft — allt förtäljer honom i de skönaste symboler om den stora allmänneliga kyrkans kamp och seger. Lefvande bilder af den högsta kärlek och den högsta smärta afslöja för honom christendomens heliga myster skönare och klarare än någon vältalighet, och med den brusande ström af rena harmonier, som fylla tempel-hvalfven, stiger själen på bönens och andaktens vingar uppåt, uppåt, allt högre mot den evige Förbarmarens öppnade famn.

“*The susceptibility of the beautiful is a potential power of the human soul*“ *) säger en berömd, andlig författare, och möjligen förstärkes intrycket af den romerska kyrkans gudstjänst hos den protestantiska konstnären, vid minnet af det

---

*) Känslan för det sköna är en mäktig själens häfkraft.

skönhetsförakt, som stundom gör sig gällande inom hans egen kyrka. Dess stränga fordran på kämpande själfverksamhet i *tro* och *lefverne* såväl som i *gudstjenst* förefaller honom måhända hård, då han här endast tycker sig behöfva uträcka handen, för att emottaga och med hela sin själ omfatta hvad som synes honom vara själfva blomman af christendomen, fritt erbjuden af den katholska läran och gudstjensten, utan annat vilkor än att emottagaren obetingadt öfverlemnar sig åt kyrkans ledning.

Det var dock icke endast inflytandet af de yttre orsaker, vi här antydt, som närmade *Sophie Adlersparre* till catholicismen. Alltid varmt tillgifven den tro, i hvilken hon blifvit uppfödd, hade hon dock ofta klagat öfver den förstelnande formalism, hvarmed den orthodoxa kyrkan kringskurit och instängt densamma, synnerligast sedan hon i andra länder kommit i beröring med ett friare kyrkligt lif. Af naturen tillhörande de andligt sökande, aldrig nöjd med den ståndpunkt, hvarpå hon befann sig, ständigt sträfvande till något högre, något fullkomligare, hvarvid *känslan* var företrädesvis, om ej uteslutande verksam, hade hon varit en af de första att sluta sig till den pietistiska rörelsen i Stockholm. Att det mellan catholicismen och pietismen, eller hvad man vanligen kallar läseriet, oaktadt den hätskhet, som ofta råder mellan dess bekännare och den stränghet, hvarmed de ömsesidigt varna för motpartens irrläror, finnes många beröringspunkter, än skiljda med en knappt märkbar gräns, än tydligen öfverskridande rämärket och ingripande i hvarandra, är ett temligen allmänt påstående. Den hastiga utbredning catholicismen under senare tider vunnit inom länder, der den pietistiska separatismen gripit mest omkring sig och gått till ytterlighet, talar med fakta för detta påstående. Många af katolikerna själfva anse pietismen såsom en börjande öfvergång från "det protestantiska kätteriet" till "den allena saliggörande kyrkan" *). Pietismens protestantiska motståndare dela

---

*) Så t. ex. yttrar en förf. i den ultra katholska Journalen "*Revue d'Economie chrétienne*", vid skildringen af den inre missionens verksamhet i Tyskland, följande: "Den tillhör det parti inom den protestantiska kyrkan, som, då det med fasa ser massan af reformationens anhängare (?) kasta sig i armarna på den mest afgjorda rationalism, med en hemlig instinkt, hvilken dess anhängare ofta ej för sig själfva erkänna, allt mer och mer närmar sig catholicismen".

samma åsigt, i det de jemföra de båda lärornas missbruk. Att de sannt och uppriktigt troende inom båda bekännelserna i många fall närma sig hvarandra, synnerligast under ett visst stadium af den religiösa utvecklingen, synes oss påtagligt och erkännes äfven af uppriktiga läsare. I många af de bästa pietistiska skrifter framstår frändskapen till catholicismen i tydliga drag. Man läse t. ex. den intressanta och i mer än ett hänseende märkvärdiga sjelfbiografien af en norsk författarinna: "*Erindringer fra det betydningsfuldeste Aar i mit Liv*"; eller ock *Amalia v. Brauns* skildringar af de "på trosflivets sinnliga område" ännu kringsvärande "*Ny-Evangelisterna **". "Det skulde i den Tid ikke have været vanskelig for en i *Sandhed from og troende Katolik* at have gjort mig til sin Proselyt", säger den norska författarinnan och uppgifver härtill bevekelsegrunder, hvilka man kan antaga hafva utöfvat ett i samma mån starkare inflytande på *Sophie Adlersparre*, som hon under vistandet i Italien kom i allt närmare beröring med just förenämnde "slag af katoliker" **).

Äfven deruti likna de båda bekännelserna hvarandra, att de nästan uteslutande taga den religiösa känslan i anspråk, i det de söka uppdrifva densamma till högsta möjliga värmegrad, förgätande att *icke blott* hjertats, men äfven *intelligensens* krafter måste hos den bildade värfvas för Guds tjänst — att äfven det forskande, pröfvande förnuftet måste, hos rikt utrustade naturer, blifva en i *sin mån* medverkande faktor för sanningens eröfring, för trons befästande. Då *Sophie*

---

*) Se Christendomsflivet i vår tid af Amalia von Braun, pag. 188—203.

**) "Jeg kjendte lidet eller intet til hvad der er at frygte for i Catholicismen", fortfar författarinnan, "derimod var der Meget af det, jeg kjendte, der i høi Grad tiltalte mig". Deribland næmner hon främst bikten, äfvensom åtskilliga kyrkobruk. "O! jeg fattede saa godt", skriver hon, "den Følelse, hvarmed en troende Katolik, naar Hjertet er fuldt af Tilbedelse, kan trykke Korset til sine Læber og til sit Bryst! — Hvo vilde ikke gjerne med den katholske Cristne böie sit Knæ for Korset, naar det paa hans Vandring breder sine Arme ud imod ham? Hvo vilde ikke gjerne som denne kunne finde Kirken aaben hver Time paa Dagen beredt til att modtage hans Andagt og Bøn? Hvo vilde ikke gjerne bede knælende under Gudstjenesten og i det stille Kammer?"

först slöt sig till den pietistiska rörelsen, rörde hon ej sällan ett behof att äfven låta den forskande, jmförande tanken hafva ett ord med i laget. Härom vittna besöken på *Ignells* föreläsningar samt de ofta upprepade försöken att förmå sektens andeliga ledare att ingå i diskussion öfver olika lärosatser. I senare fall möttes hon dock vanligen af en passiv tystnad, eller ock af uppmaningen att bedja för de oomvände, hellre än att upptaga tiden med onödiga tvister rörande deras irrläror. Om detta hennes begär efter upplysning och insigt af sin egen kyrkas ställning i förhållande till andra bekännelser, och till *Christi kyrka* i innersta, högsta bemärkelse, blifvit tillfredsställdt, skulle *Sophie Adlersparre* säkerligen varit starkare rustad såväl att möta catholicismens hemliga inflytande som att vederlägga dess bekännares öppna anfall mot protestantismens lärosatser. Nu, saknande dessa vapen, till viss grad förberedd genom pietismens inflytande, och ställd under det omedelbara inflytandet af catholicismen i dess renaste form, predikad till en början mera i lefverne än i ord, lemnade hon den omärkligt allt större insteg. Flera upprepade sjukdomsfall, under hvilka hon på det ömmaste vårdades af sin katholska omgifning och då fysisk svaghet, hittills aldrig pröfvad af den starka, härdade qvinnan, sannolikt bidrog att framkalla en öfverretning af den religiösa känslan, underhjelpste troligen i ej ringa mån det katholska omvändelsenitet. Dertill kom en händelse, som väl egentligen berörde hennes artistiska verksamhet, men som dock torde hafva framkallat jmförelser, egnade att ställa catholicismen och dess bekännare i ännu förmånligare dager, i det den bjert framhöll kontrasten mellan den småaktiga ovilja hon ännu rönt i det protestantiska hemlandet, och den välvilja, den smickrande uppmärksamhet, hvarmed hon här af alla katoliker omfattades*).

*) Då hennes kopia af *Il Transfigurazione* var nära halfärdig, uppsöktes hon nemligen vid sitt arbete på galleriet af tvenne svenska hrr artister, hvilka kommo för att "såsom vänner" afstyrka henne från att fullborda tafan, emedan det visade sig att hon icke var arbetet vuxen; eller, om hon fullbordade den, uppmanades hon att åtminstone lemna den i Rom och ej hemföra den till Sverge, der den skulle förstöra hela det artistiska anseende hon dittills vunnit. Bref från hemlandet underrättade henne någon tid derefter, att samma "vän-skapliga" omdöme der blifvit meddeladt och motverkat hennes vänners

Under dessa förhållanden inbröt såsom vi nämnt hösten 1854. Den stora kopian efter *Raphaël* var i det närmaste fullbordad. En af de sista dagarne hon arbetade derpå, infann sig åter *Pio Nono* i galleriet, der den svenska målarrinnan för tillfället befann sig ensam. Efter att hafva lofordat arbetet och prisat Sverge lyckligt att erhålla en sådan kopia af *Raphaëls* mästerverk m. m. ledde H. H. samtalet från taflan till målarrinnan sjelf, uppmanade henne med betydelsefull tonvigt att nu börja "*un lavore spirituale*" *), ordade åtskilligt om den katolska kyrkans företräden framför alla andra m. m. hvarpå han slutligen gick med ett varmt uttalandt: "*Dio te benedica, figlia!*" **).

Under sommaren hade alla *Sophie Adlersparres* närmare bekanta bland svenskar lemnat Rom. *Fogelberg* hade rest hem, för att aldrig mera återkomma; äfven svenska Konsuln var borta. Några andra landsmän besökte henne väl någon gång, men funno sig ej rätt hemmastadda bland hennes katolska omgifning. Pastorn i den tyska församlingen hade sedan flera månader legat sjuk. I hans kyrka hördes icke mer det kraftiga försvaret för Reformationens rena läror. Hennes qvinliga umgängeskrets hade blifvit ökad med några nära anhöriga till *Msrgr. Canella* och andra hennes höga beskyddare. *Msrgr. Bedini* var återkommen från en mission i Brasilien. Mera vänlig och förekommande än någonsin, full af lif och intresse i sina samtal, samt i utöfningen af sitt presterliga embete kraftigt imponerande, syntes han numera öppet söka inverka på *Sophie*

bemödanden att erhålla vederbörandes förord till en ansökan om tillökning af reseunderstödet. Ledsen och modfälld, men nu såsom alltid sökande sanningen främst, vände sig målarrinnan till *Fogelberg* och bad honom öppet och ärligt säga henne sitt omdöme. Förvånad öfver hvad som händt, erbjöd sig genast *Fogelberg* att, tillika med artisten *Wahlbom* lemna ett skriftligt intyg om värdet af hennes kopia för att dermed beledsaga en förnyad, till Kongl. Maj:t direkt ställd ansökan om understöd, hvilken också beviljades. Intyget vitsordar både *Artistens skicklighet, arbetets samvetsgranna trohet samt förmånen att i Svenska konstsamlingar en gång kunna framvisa en god kopia i originalets storlek af detta målarekonstens mästerverk.* — "*Den första*", heter det, "*som oss veterligen blifvit gjord af en svensk konstnär, eller någonsin sedd i Sverge*".

*) Ett andeligt arbete.

***) Gud välsigne dig, min dotter.

Adlersparres religiösa öfvertygelse. Genom honom eller andra af hennes katholska vänner riktades hennes bokförråd med biografier och skrifter af *St. Augustinus*, af *François de Sales*, af *François d'Assise*, *St. Benoit de Mores* m. fl. äfvensom med åtskilliga nyare partiskrifter, under benämningar sådana som: "*Méthode d'instruction pour ramener les prétendus Reformés à l'église Romaine*" — "*Conversion d'une famille protestante*" — "*Sur l'esclavage du Protestantisme (!)*" m. fl. En del af dessa synes hafva gjort djupt intryck på läsarinna, utan att dock omedelbart öfvertyga henne om nödvändigheten att formligen öfvergå till den katholska kyrkan. Andra åter torde genom öfverdrift och ensidighet hafva verkat motsatsen af hvad de åsyftat. Följden var en inre kamp, hvars spår man tydligt kan skönja i de flyktiga anteckningarna från denna tid. Mer än en gång synes omvändelseverket allvarsamt hotadt, då *Sophie* genom sina fromma, men mindre upplysta katholska vänner blef vittne till några af de barnsliga upptåg och vidskepliga hocus pocus, hvarmed kyrkan söker verka på den råa massan. Så skrifver hon efter besöket i en kyrka, der man förevisat en Christus-bild, hvars ögon sades vid de troendes böner, än öppnas, än tillslutas:

Tafan var placerad öfver högaltaret, samt belyst nedifrån af 2:ne ljus, och då jag genom lorgnetten betraktade den, såg jag verkligen ögonen öppnas och tillslutas med ett uttryck af den djupaste sorg. Alla greto omkring mig och ropade: "*Vedi! Vedi! Misericordi!*" Det hela gjorde på mig det smärtsammaste intryck. Man gaf mig slutligen en kikare för att närmare granska tafan och jag märkte då samma rörelse. Var det en optisk synvilla, förorsakad af de flammmande ljusens sken, eller någon annan mekanisk inrättning? Denna fråga kan jag icke besvara".

Fåfängt förklarade hennes följeslagerska, att hon rönt en gudomlig nåd, då hon blifvit vittne till detta underverk, hvilket många — "*till och med prester*" önskat att få se, utan att hafva befunnits värdiga dertill. Hela uppträdet var och förblef henne i högsta grad motbjudande. En annan gång var hon med sin värdinna närvarande vid en tillställning af samma art, uppförd vid ett barns dödsläger, dit man fört ett så kalladt undergörande Christusbarn — en i siden och guld utspökad bild, som, inpackad i ett dyrbart skrin, fördes i vagn till den döendes boning, för att der framtagas och kringbäras till fotkyssning m. m.

“Sedan presterna gått”, skrifver *Sophie*, “föll den sjuka i häftig gråt. *Jag var färdig att göra detsamma*. Mig föreföll denna scen rent af ogudaktig. “*Jag kan ej förlåta presterna*”, tillägger hon, “att de befordra ett sådant afguderi!”

Att hon icke dolt sin tanke om dylika upptåg synes äfven af anteckningarne; men man skrattade då blott åt hennes förtrytelse öfver hvad hon kallade idolatri och sökte blidka henne med försäkran, att ingen fäste sig vid *bilden*, utan ansåg den såsom en blott *påminnelse* om Frälsaren m. m. Ännu sedan hon, hösten 1854, låtit förmå sig att emottaga ett slags förberedande undervisning af en viss *Padre Wilford*, hvilken lærer hafva haft i uppdrag att bereda alla protestanter, som beslutat sig att öfvergå till catholicismen, protesterade hon ifrigt emot vissa af den Romerska kyrkan antagna föreställningar. Och tvifvelsutän fick man göra ej så få medgifter åt den svenska proselytens omutliga sanningskärlek och rättrådighet, innan man lyckades vinna henne för sitt syfte. Så t. ex. synes läran om miraklerna länge hafva utgjort ett väsendtligt hinder för hennes omvändelse. Efter att förgäfvat hafva sökt vederlägga hennes ofta upprepade inkast, medgaf man slutligen, att *det icke är af kyrkan ovilkorligt anbefalldt att tro på miraklerna*, tilläggande dock, att det vore förmätet att anse sig vara klokare, än alla de trovärdiga personer ur olika klasser (deribland påstod man äfven *artister*) hvilka vid olika tillfällen blifvit sammankallade, för att pröfva dessa underverk och intygat deras sanning. Det första samtalet med *Padre Wilford* den 9:de November 1854 förtjenar att anföras såsom i mer än ett afseende märkligt.

“Han talade”, heter det i anteckningarne samma dag, “om Madonnans tillbedjande och om mötets i Trident förklaringar öfver detta ämne. Att det nemligen vore nyttigt (utile) att alltid anropa henne om förbön; att detta brukades redan i tredje seklet. Att man i Catacomberna funnit målningar, föreställande Madonnan, bedjande med uppåt sträckta händer och Petrus och Paulus understödjande hennes armar. Förebilden härtill, sade han, finner man i gamla Testamentet, der Moses omtalas bedjande om seger för sitt kämpande folk, understödd af Arons söner. Sålunda, menade han, föreställes Maria alltid bedjande för oss, då vi anropa henne om hjälp. Han bad mig besinna huru högt Gud älskat henne, huru *Maria* alltid var närvarande hos Frälsaren, huru Han i sina sista ögonblick anbefallde *Johannes* att anse henne som en moder m. m. Allt detta utvecklade han i ganska vackra bilder. *På mitt inkast, att vi voro bönhörda af Fräl-*

saren äfven utan att anropa *Madonnan* såsom förespråkarska — svarade han ej. — — — — —

“Han ville att jag genast skulle bekänna den katholska läran, sade att det vore Guds vilja att öfvergifva fader och moder och fädernesland, då Han så fordrar — att Han mångfaldigt återgäldar oss alla uppoffringar m. m. Jag invände att jag ännu icke rätt klart insåg Guds vilja med mig — om Han fordrar att jag skall öfvergifva allt som varit mig mest kärt“ — — — m. m.

Den katholska kyrkans inre dragningskraft för *Sophie Adlersparre* låg dels i dess förmenta enhet och harmoni, jemförda med den skenbara söndringen inom den protestantiska, äfvensom i en viss symetrisk ordning inom det kyrkliga lifvets organism, hvilken anslog hennes starkt utvecklade ordningssinne; dels äfven i dess stegrade fordringar på christlig ödmjukhet, kärlek och själförsakelse samt slutligen i dess uppfattning af lifvet efter detta — läran om ett mellanstadium, der själarne, småningom luttrade från synd och smärta, gradvis stiga mot den eviga lycksaligheten, samt läran om det oafbrutna sambandet med de bortgångna. Tron att de qvarlevande, genom sina böner och kärleksverk kunna befrämja de bortgångnas eviga väl, omfattar *Sophie* med en glad hänförelse, som röjer att hennes, allt sedan ungdomen, så starkt framträdande begär att vara sina medmenniskor nyttig i sin mån bidragit till hennes benägenhet för den katholska religionen. Det var genom en predikan af *Padre Rossi*, hon först fick visshet om denna lära. Anteckningarne rörande predikans öfriga innehåll, utvisar en nära frändskap med pietisternas lära om omvändelsen och rättfärdiggörelsen.

Samtalen med *Padre Wilford* synes hafva fortgått en längre tid, utan att *Sophie* kunnat bestämma sig för det afgörande steget. Kraftigare verkade en skrift af en Professor i München, hvars namn är oss obekant, framställande den katholska läran i dess renaste form, jemförd med den protestantiska, och skrifven, efter hvad vi hört af orubbligt protestantiska läsare, med sällsynt styrka och klarhet, i förening med en ovanlig fördragsamhet. Ett samtal med Påfven, hvilket hon vid hemkomsten omtalat, torde väl i någon mån bidragit att bestämma henne. *Sophie* arbetade vid denna tid på ett af Drottning *Josephine* beställt porträtt af *Pio Nono* i kroppstorlek, för hvilket han sjelf måhända gifvit någon séance eller

öfver hvilket han åtminstone uttalat sitt omdöme. Vid ett dylikt tillfälle hade H. H. öppet uppmanat målarinnan att öfvergå till den allena saliggörande kyrkan. *Sophie* hade då förklarat, att hon önskade det hon varit uppfödd i den katholska religionen, men att hon ej kunde förmå sig att formligen gå öfver, då Påfven i några få men kraftiga ord påmint henne om skyldigheten att, när man inser sig vara på en mindre god väg, ögonblickligt och utan tvekan återvända till den rätta. Att orden, fint och väl sagda, djupt träffat henne, röjdes af hennes berättelse om förloppet. Omedelbart verkade de dock icke. Möjligen afhölls hon ännu från ett afgörande beslut af bref hemifrån, uttryckande en farhåga för hennes öfvergång och afrådande densamma. I sina svar förklarade hon dock öppet att katholska religionen numera var den enda, som kunde skänka henne tillfredsställelse. Under början af året 1855 antecknas ingenting från hennes inre lif. Först den 16 Februari synes hon, vid ett besök i sällskap med målarinnan *Fräulein Buchwald*, hos en af de prelater, hvilka ifrigast arbetat på hennes omvändelse, hafva gifvit ett, efter allt utseende, oförberedt löfte att, på en då af honom utfäst dag, taga det afgörande steget. Löftet uppfylldes också, då hon den 24 och 25 i samma månad, i Prins-kardinalen *Msgr. Hohenlohes* enskilda kapell, i närvaro af *Msgr. Bedini*, kardinalvikarien och *Fräulein B.* aflade sin trosbekännelse, samt förrättade kommunion och bikt enligt katholska kyrkans föreskrifter.

Så var då *Sophie Adlersparre* katolik. Men hade derigenom hennes sinnesriktning erhållit någon *väsentlig* olikhet, hennes öfvertygelse blifvit förändrad eller *grunden* för hennes gamla tro rubbad? Vi kunna tryggt besvara frågan med nej. Vi känna icke huruvida ens den öfliga afsvärjelsen med den i särdeles starka ord affattade eden: "Jag afskyr och förnekar de irrläror och kätterier, i hvilka jag blifvit uppfödd m. m." egt rum. Men då man besinnar den ytterliga varsamhet, hvarmed den svenska proselyten ända dittills måst behandlas, känner man sig förvissad att såväl denna akt som dithörande vidskepliga *besvärjelseceremonier* för tillfället blifvit betydligt förmildrade, om ej helt och hållet förbigångna. För öfrigt kunna vi icke finna, att *Sophie Adlersparre* genom sin öfvergång till katholska religionen, afstått från något af sin gamla, barna-

fromma tro, värmd och närmare individualiserad, såsom den blifvit, genom inflytandet af den renaste formen af pietism. Hon hade endast upptagit och med densamma införlifvat catholicismens renaste elementer, om ock med dertill hörande yttre, i våra ögon ofta barnsliga, formaliteter. Hvad hon offrade var den tankens frihet, den andens sjelfmyndighet som Reformationen ursprungligen proklamerade. Bunden, dels genom uppfostran och vana, dels genom det passiva motståndet såväl hos den orthodoxa kyrkans som hos pietismens ledare, hade *Sophie Adlersparre* föga eller intet begagnat denna förmån. Uppoffringen deraf blef henne således lätt nog, helst då man lyckades öfvertyga henne att den inre kamp, det rastlösa sökande efter ett högre, ett renare och fullkomligare, som alltifrån barndomen karakteriserat hennes andeliga lif, var en olycklig följd af den protestantiska friheten, intygande att hon icke funnit den rätta vägen, att hon ej kunde finna den ensam utan behöfde en *andelig vägvisare*, i kraft af hvars högre ledning hon allena kunde komma till den saliga hvila i Christo, som är kyrkans trogna beskärd. Att denna *hvila*, som inom catholicismen ej sällan urartar till ett *stillastående*, var oförenlig med *Sophies* kämpande själslynne — eller att hon åtminstone, hädanefter såsom förr, endast för flyktiga ögonblick kunde njuta den — att hon var och måste förblifva en *sökande*, så länge hon dvaldes inom jordlifvets skymmande sfer — liksom ju i sjelfva verket hela den Christna kyrkan — det fick hon väl snart erfara. Men äfven då älskade hon att kunna trygga sig till *aktade* andeliga ledare inom kyrkan, ehuru senare yttranden förråda, att hon ingalunda böjde sig under en blind prest-tro.

Vi hafva härmed antydt de enda väsentliga skiljaktigheter, som yppade sig mellan *Sophie Adlersparres* medelålders- och hennes barndomstro, samt de djupaste *inre* bevekelsegrunderna till hennes öfvergång. De mäktiga *yttre* drifkrafter, som härvid medverkade, äro redan nämnda. Tanken på det klander och de misstydingar, hvarföre hon utsatte sig, afhöll *Sophie* lika litet från att nu sluta sig till catholicismen, som förut till pietismen. Det bittra klandret uteblef icke heller. Kanske skall äfven läsaren af dessa anteckningar känna sig frestad att instämma deruti. Vi svenska protestanter äro i allmänhet långt ifrån toleranta. Varmt tillgifna vår egen bekännelse och öfvertygade att den

för oss är den bästa, synes oss en öfvergång till catholicismen lika oförklarlig, lika gätlik, som en frigifven fogels godvilliga återvändande inom burens trånga galler. Men hafva vi väl rättighet att klandra, att fördöma ett handlingssätt, blott därför att vi ej kunna fatta bevekelsegrunderna därför? Tillhör det oss att obetingadt bryta stafven öfver en christlig bekännelse — en kyrka, ur hvilken vår egen uppsprungit, renad och frigjörd det är sannt, men dock från samma grund och ännu måhända delaktig af åtskilliga dess svagheter? Hafva vi rättighet att bedöma katholska religionen efter dess *missbruk*? Huru skulle vår egen kyrka bestå inför ett sådant slags domsrätt? Och, slutligen, kunna vi förneka att katholsk religion finnes, som kan tillfredsställa ett kärlekstörstande hjerta, en sanningsökande själ, och hvars bekännare, i christlig kärlek, tro och sjelfförsakelse väl kunna mäta sig med de stolta protestanter, som förakta dem? Vi tro oss knappast behöfva angifva svaret, och är ännu någon läsare tvekande derom, skall han erhålla det af *Sophie Adlersparre* sjelf, om han vill följa oss till det ögonblick, då hon stod redo att svara för sin tro och sina gerningar inför en högre domstol, än kortsynta, trängsinnade människors.

Några månader efter sin öfvergång till catholicismen beredde sig *Sophie Adlersparre* att lemna Rom. Den vänskap och godhet hon alltid rönt af de älskvärda katolikerna, som utgjorde hennes dagliga umgänge, fortforo oförminskade under den tid hon ännu dröjde i Rom, och med flera af dessa vänner stod hon i flitig brefvexling under hela den återstående tiden af sin lefnad. Gerna uppsökte hon värdiga lärare inom kyrkan för att samtala med dem i andeliga ämnen. Bland dessa befann sig en abbot *Birker* från München, som ifrigt förordade klosterlivet, "emedan", sade han, "man i verlden lätt går förlorad, äfven med de bästa föresatser". Vid afskedsbesöken hos Cardinaler och andra af sina höga gynnare erhöll hon till minne af dem vackra och till en del dyrbara gåfvor — medaljer — Cameos — gravyrer (deribland en, hvarå *Pio Nono* sjelf tecknat några fromma ord) — alla framställande några märkliga epoker inom den katholska kyrkan. Med saknad och tacksamhet skiljdes hon från *Msgr. Bedini* och andra vänner. Under det hon väntade på bärarne, som skulle föra heunes bagage

till stationen, infann sig slutligen *Cardinal Antonelli* med stor svit för att bjuda henne farväl, ett bevis på huru angelägen man var att i sista stunden visa den svenska proselyten en smickrande uppmärksamhet.

Om hösten 1855 återkom *Sophie Adlersparre* till Stockholm. Emottagen af Drottning *Josephine* med samma huldhets som alltid, erhöll hon genom henne tillstånd att i en sal å det kungliga slottet förevisa sina hemförda taflor. De utgjordes af de fyra kopiorna af *Raphaëls Santa Cecilia* och *Christi Förklaring*, *Cigolis Ecce Homo*, och *Franceschinis St. Josefs död*, alla i det närmaste af originalens dimensioner, *Pio Nonos porträtt* i kroppstorlek, måladt för porträttgalleriet på Drottningholm, samt icke mindre än sex originalkompositioner. Kopiorna vunno isynnerhet konstkännarens gillande och tidningarne lofordade målariinnans skicklighet och ihärdighet samt den innerliga pietet, hvarmed hon uppfattat andan i de gamle mästarnes arbeten. Den af *Sophie Adlersparre* så länge drömda lyckan att få rikta det blifvande muséet med några trogna afbildningar af konstens yppersta alster, förnekades henne dock, i det man förklarade, att inga kopior derstädes komme att få plats. Deremot inköptes *Transfigurationen* samt *St. Josefs död* af Drottning *Josephine* och skänktes af henne till katolska kyrkan i Stockholm, hvars förnämsta prydnader de utgöra. Inkomsten för dessa taflor hade kunnat tillåta *Sophie Adlersparre* att under de följande åren föra ett bekymmerfritt lif; men trogen sin gamla grundsats att samla för den tid, då hon icke skulle kunna arbeta, fortsatte hon det ända till ytterlighet sparsamma lefnadssätt, hvarvid hon sedan länge vant sig. Med sin vanliga godhet lemnade henne Drottning *Josephine* nu icke heller utan arbete, men gaf henne flere beställningar, deribland porträtter af henne sjelf och Konung *Oscar*, båda såsom vi tro ämnade för porträttgalleriet på Drottningholm. De höga personerna gäfvo sjelfva séancer för dessa arbeten, och anteckningarne utvisa hvilken godhet målariinnan härunder åtnjöt. Äfven af Prinsessan *Eugénie* omfattades *Sophie Adlersparre* med hjertlig välvilja, och hade den glädjen, att få lemna den ädla, unga furstinnan undervisning i målning, då hennes tidigt brutna krafter tilläto henne att egna sig åt denna, inom Konung *Oscars* konstkära familj så älskade sysselsättning.

En smärtsam pröfning väntade *Sophie Adlersparre* vid återkomsten till hemlandet: brytningen med hennes forna trosförvandter. Ryktet att hon öfvergått till Romerska kyrkan spred sig samtidigt med hennes återkomst, ehuru hon sjelf aldrig offentligen erkände det, till en början återhållen af ännu gällande religionstväng, sedermera af motvilja att nödgas underkasta sig det svenska presterskapets varningar, såsom den nya lagen bjuder. Långt ifrån att genom sin öfvergång till catholicismen hafva svalnat i sitt intresse för andra christna bekännelser, ville hon närma sig sina gamla vänner och såsom förr deltaga i deras christliga kärleksverk, men fann snart att den förra sympathien och likstämmigheten var borta. Ömsesidig ofördragsamhet vidgade afståndet mellan de forna trosförvandterna och en fullkomlig brytning uppstod. Detta hindrade emellertid icke *Sophie Adlersparre* att med alltid vaket intresse följa de andliga rörelserna i pietistisk riktning, eller att deltaga i större allmänna sammankomster, der praktiskt religiösa frågor afhandlades, såsom inom Evangeliska Fosterlandsstiftelsen, Missionsföreningen, Stockholms Stadsmission m. fl., af hvilka den senare i synnerhet intresserade henne.

“*Ehuru protestant kan jag hysa vissa katholska idéer, och hvem vet om jag icke gör det!*“ sade en gång *Vinet* *). “Må de liberala katolikerna besinna detta ord“, tillägger en af hans biografer. “När de kunna säga: *ehuru katolik kan jag hylla vissa protestantiska idéer, och hvem vet om jag icke gör det!*“ då skall menskligheten återtaga sin gång emot ljuset“ — då skall den icke mer kifvas på vägen till ett och samma fadersland. Vi hafva ej kunnat afhålla oss från att anföra dessa märkliga yttranden och lemna åt läsaren att efter godtfinnande tillämpa dem.

Den nya bekännelse, *Sophie Adlersparre* omfattat, lemnade henne, såsom vi redan nämnt, icke utan all kamp, lika litet som någon annan sannolikt gjort det, emedan hon tillhörde dessa naturer, för hvilka lifvets lösen är “*strid!*“ Till och med den tanken, huruvida hon handlat rätt i att antaga en annan trosbekännelse synes någon gång, ofrivilligt eller af andra

---

*) Se art. *Le Libéralisme Chrétien* af *Tailliaudier*; *Revue des deux mondes*. Janvier 1864.

uppkallad, hafva framställt sig för hennes själ. Så skrifver hon en gång, tydligen för att lugna sig sjelf:

“Jag gjorde det såsom ett offer åt Gud, emedan jag trodde att Han fordrade det; derföre känner jag också ingen förebräelse.“ — — “Jag ville vara mycket annorlunda“, skrifver hon en annan gång, “men vet ej i hvad jag skall ändra mitt uppförande“. — — “Jag vill alltid göra hvad som är rätt, *men jag behöfver någon som säger mig det.* — — En djup känsla af min svaghet är det, som kallar mig att ofta i kommunionen söka blifva närmare införlifvad med min Frälsare“. I fråga om bikten yttrar hon en gång: “Det synes mig icke svårt att bekänna en synd eller ett brott, som man vet sig hafva begått; mycket svårare är att komma och ej veta hvad man skall bekänna, ty det utvisar tanklöshet och bristande insigt af egna fel, hvilka då ej heller kunna förbättras. Ofta gråter jag öfver att det finnes så mycket ondt inom mig — men då jag vill uttala det, kan jag ej göra klart för mig sjelf hvori det består“.

Hoppet att en from christen kan låta sina böner och kärleksverk komma andra, äfven redan affidna, till godo, gläder henne synbart, ehuru det kanske aldrig öfvergick till full visshet.

“Jag önskar“, skrifver hon “att så kunna använda min lefnad; den hade då inför Gud mera värde, vore Honom behagligare än nu, då jag ingenting kan uträtta. Huru lyckligt att sedan en gång i ett tillkommande lif återse dem, för hvilka man sålunda verkat! — — Men“, tillägger hon, “då mina krafter ej äro tillräckliga för mig, huru skulle jag då kunna uträtta något för andra? Dock — kanske är det Guds vilja, att jag just genom en sådan verksamhet för andra skall kunna vinna hans välbehag och blifva delaktig af Jesu Christi förtjenst.“

Under de fem första åren, som följde efter *Sophies* återkomst från Italien, vistades hon oafbrutet i fäderneslandet, dels i Stockholm, dels i landsorten hos anhöriga och vänner, af hvilka hon erhöll uppdrag att måla åtskilliga porträtter, en brödförtjenst, hvilken i Stockholm helt och hållet upphört, utträngd af photographien. Rörande är att i hennes anteckningar spåra kampen mellan den naturliga misströstan för framtiden, som detta förhållande måste uppväcka, och den fasta tillit till Guds godhet under alla bekymmer, som var ett så utmärkande drag i hennes karakter.

“Då jag ibland betänker min osäkra utkomst för framtiden, blir jag ängslig och börjar bittert gråta“, skrifver hon; “i och med det samma förebrår jag mig dock att hysa misstroende till min Gud, som likväl hittills aldrig låtit mig något fattas. Då innesluter jag mig i Guds famn och beder Honom att ingenting förändra för min otålighets

skull — beder att Hans vilja i allt måtte ske. Dock“ tillägger hon i djup känsla af sin svaghet, röner jag ett behof af att rätt få gråta ut, lutad mot Honom; så förvandlas småningom min bedröfvelse i glädje“.

För ögonblick återkommer äfven det gamla tviflet huruvida hon med utöfningen af sin konst förmått uppfylla sin bestämmelse, sannolikt på nytt uppväckt af bristande tillgång på arbete, samt frånvaron af den sympathi och den uppmuntran, hvarmed hon blifvit förvånad i konstens hemland.

“Ibland“, skrifver hon, “känner jag mig långa tider innerligt missnöjd med mitt arbete och tycker då, att det är en så lumpen sak med denna målning, som ingenting godt utträttar — endast förorsakar Drottningen, (som är så god emot mig), stora utgifter. Jag ville då gerna söka andra utvägar för min bergning — men finner ingen. Derfor gråter jag mycket, men förebrår mig äfven detta såsom en brist på undergifvenhet för Guds vilja. Då tänker jag emellanåt, att ehuru dåligt mitt arbete än är, så måste det vara Guds vilja, att jag tills vidare fortfar dermed. Hvad Drottningen gör för mig“ — tillägger hon med fast tillförsigt — “det skall nog finna sin belöning i ett tillkommande lif“. — — “Jag är bra mycket lyckligare än många andra“, skrifver hon en gång med afseende på denna beskyddarinna, “emedan jag beror af en person, som jag kan akta och älska“.

Då programmet till den Tidskrift, der hennes biografi nu meddelats, våren 1859 utkom, blef *Sophie Adlersparre* en af Tidskriftens första prenumeranter, följde den sedan med intresse och gillade varmt det mål, den uppställt såsom sitt och till hvilket hon sjelf genom sin hela lefnad kraftigt medverkat. Ett roligt upptråde, som blifvit oss berättadt, förtjenar nämnas, såsom betecknande för hennes åsigter i en af dagens då ännu mycket omstridda frågor. Scenen var målarinnans atelier, der hon under arbetet vid sitt staffli ifrigt språkade med en vän, som i sällskap med en helt ung flicka kommit att besöka henne. Samtalet vände sig kring qvinnans uppfostran och samhällsställning m. m. *Sophie* fordrade att hon skulle uppfostras till en sjelfansvarig, fri och tänkande varelse och att utvägar skulle beredas henne för inhemtande och tillämpning af sådana kunskaper, som vore förenliga med hennes anlag, och med hvilka hon skulle kunna gagna andra och förskaffa sig sjelf ekonomiskt oberoende, “på det hon icke“, tillade målarinnan “måtte anse giftermålet, lika godt med hvem, såsom sitt enda lefnadsmål, sin enda räddning undan fattigdomens pröfningar eller tomheten af

ett gagnlöst lif“. Hennes vän förordade de motsatta åsigterna. “Qvinnan skall aldrig känna sig lycklig ensam“, menade hon. “Lycklig!“ utbrast *Sophie* och lät penseln bilda en betänklig skugga i rosenkalken, som hon höll på att måla. “År det då målet för vårt lif? och huru mången tror du väl när det, gift eller ogift? Låtom oss bildas till nyttiga människor och goda christna — lika godt sedan om vi äro hvad du kallar lyckliga eller ej“. — “Men hon förfelar sin bestämmelse, om hon ej blir maka och mor“, påstod vännen. Detta var att gå för långt; målarinnan reste sig hastigt och fortfor, demonstrerande med höjd pensel: “då har du, då har jag och tusen andra, som ej velat gifta sig för att heta fru och bli försörjda, förfelat sin bestämmelse“. Vännen anmärkte, att det vore blott få gifvet att så som *Sophie Adlersparre* bryta sin egen bana och skapa sig en verksamhet — hon fick knappast tala ut. “Hör henne icke! tro henne icke!“ ropade målarinnan ifrigt, i det hon varnande höjde penseln mot den skrattande unga flickan; “du kan alltid göra det rätta, du kan alltid göra din pligt — och det *är* din pligt att icke gifta dig blott för att bli gift!“ Lugnad af den 17-årigas leende försäkran, att hon skulle lägga hennes råd noga på minnet, återtog målarinnan sitt arbete och samtalet öfvergick till andra ämnen, medan hon ifrigt sökte fördrifva skuggan från rosenkalken.

Våren 1859 reste *Sophie* änyo utomlands, som vi tro med afsigt att åter tillbringa några år i Italien. Men, förhindrad af der utbrytande krig, stannade hon i Dresden några månader och återvände derpå till hemlandet.

Då *Sophie Adlersparre* med denna resa kan anses hafva afslutat sin artistiska verksamhet, skola vi här egna några ord åt densamma. För att närmare bestämma den plats, hon intager inom den svenska konstens område, skulle fordras ett långt skarpare artistiskt omdöme än vi våga tilltro oss. *Till viss grad* synes den dock bestämma sig sjelf genom hennes verk, och således af hvar och en kunna uppfattas. Ehuru intagande en del af hennes senare originalkompositioner kunna synas, åtminstone för icke-kännare, och ehuru *alltid förtjenstfulla säsom studier*, fann dock *Sophie Adlersparre* här ej det rätta fältet för sina anlag. Hennes *hufvudsakliga* uppgift var onekligen den af ett outtröttligt studium af de gamla mästarne och

ett troget återgifvande af deras i de skönaste bilder uppenbarade tankar. Hon var icke ett snille af företrädesvis *skapande* förmåga, och med denna invändning ville man, och mången vill det ännu, förneka henne namnet af artist och förringa värdet af hennes verksamhet till jemnhöjd med det af ett obetydligt dilettantskap, utan allt inflytande på den inhemska konsten. Men är det väl så? "Bör väl något arbete i sanningens eller skönhetens tjänst föraktas? Derför att man ej är ett *stort snille*, derföre skulle man ej ega rätt till tillvaro inom de områden, hvilkas sol heter snille", säger en känd författare och tillägger: "huru skulle det då gå med de tusen sinom tusen talenterna af det starkare könet?" Eget nog drabbar denna orättvisa egentligen endast utöfvarne af bildande konst. Inom litteraturens område t. ex. erkännes förtjensten villigt, äfven då den icke tillhör de *stora*, de *skapande* snillenas antal. En *Dantes*, en *Tassos*, en *Shakspeares* öfversättare förnekas ej plats bland våra förnämsta litteratörer. De uppsökas tvertom för att belönas med offentliga vitsord af det gagn de gjort sitt land och sitt folk genom att för detsamma göra tillgängliga de yppersta af andra nationers litterära alster; ja, mer än en af dem har till och med erhållit plats i den svenska akademien. Och dock finns det säkerligen ingen af dessa berömda tolkare af forntida snillen, som icke för sin del instämmer i de ord, *Sophie Adlersparre* yttrade med afseende på sin kopia af *Madonna di San Sisto*. "Ingen kan bättre än jag inse afståndet mellan mitt arbete och det oupphinneliga originalet". Hvarför vill man då förneka den första svenska konstnär, som gjort till sin uppgift att rikta fäderneslandet med trogna afbildningar af en *Raphaëls*, en *Murillos*, m. fl. af de yppersta mästares verk, samma plats inom konstens område som dessa erhållit inom litteraturens?

"Verlden behöfver mycket annat folk än sekularsnillen" säger den ofvan anförda författaren. "Den behöfver också *den trogna arbetaren*, äfven inom konstens verld". En sådan trogen arbetare, outtröttlig i sin sträfvan, lycklig i valet af sina mästare och mer än de flesta sinnrik i återgifvandet af den anda, som besjäljar deras konstverk, skall säkerligen hvar och en opartisk domare erkänna *Sophie Adlersparre* hafva varit. Hvilka rena och ädla åsigter hon hyste om konsten, hvilka starka fordringar hon hade på konstnären, huru högt hon satte hans mål, hafva

hennes anteckningar mer än en gång röjt. "Men hon nådde det aldrig!" invända föraktligt hennes vedersakare. Än sedan då? Må ej de såsom hon och vi alla förr eller senare återkomma till skaldens ord:

"Hvar är hoppets guld kust gömd? —

Aldrig nådd och aldrig glömd."

Och skulle än aldrig *Sophie Adlersparres* förtjenster vinna erkännande af hennes samtida — hvad mer! Han som sade: — "Öfver en ringa ting hafver du varit trogen — Jag skall sätta dig öfver mera", — Han skall löna bättre än menniskorna.

Men icke endast såsom den, hvilken riktat fäderneslandet med trogna kopior af målarekonstens förnämsta alster, förtjenar *Sophie Adlersparre* en plats i den svenska konsthistorien. Såsom den första svenska konstnärinna, visande vägen och brytande banan för andra, har hon säkerligen för kommande släkten sin största betydelse. Hon uppbar ensam den första stormen af fördomen, åtlöjet, afunden. Hade hon feget gifvit vika därför, i stället att såsom nu med fast mod gå framåt, hade troligen ej den svenska konstnärinnan förmått tillvinna sig det anseende, hon för närvarande åtnjuter, och hvilket Rikets Ständers beslut att äfven för henne öppna den fria undervisningen i målarakademien, på ett lysande sätt bekräftat. Att hon sjelf på den banan skulle blifva öfverträffad, och det ganska snart, minskar icke *Sophie Adlersparres* förtjenst och skall säkert icke hindra hennes lyckligare efterföljare att med tacksamhet erkänna densamma. Sjelf såg hon och erkände med glädje den öfverlägsna förtjensten, om hon ock genom riktningen af sina egna studier, genom sina lärares inflytande och den mäktiga dragningskraft, som de gamla mästarnes idealer egde för henne, hindrades att göra full rättvisa åt konstnärer, tillhörande en mera realistisk skola*). Ehuru således i grunden delande de gamle mästarnes ideala åskådningssätt, var hon dock alltför själfständig i tanke och omdöme att låta sig slafviskt inverkas

*) Så hörde vi henne, på samma gång hon prisade det mästerliga utförandet af en berömd målares framställning af Gustaf Wasa vid Utmeland, förklara taflan, såsom *konstverk*, helt och hållet förfelad. "Det är ur konstnärlig synpunkt oförlåtligt", menade hon, "att framställa en *hjelte* i det ögonblick han flyr faran, gömmer sig för fienden och lemnar kvinnor och barn i sticket".

af någon viss, ensidig riktning inom sitt kall. Härom vittnar bland annat följande anteckning efter en dispyt om *konstens idealer*:

“Jag påstod att någonting högre och renare, än hvad som i skiljda drag uppenbaras här på jorden, kan en människa icke tänka, — att det vore den största egenkärlek att tro sig ha begrepp eller föreställning om något högre än andra människor också *ögonblickligt* kunna hafva. Aning om ett tillkommande fullkomligare måste hvarje sedligt ren och tänkande människa hafva. Återskenet af detta gudomliga uppenbaras ofta på jorden och i jordiska ting; människorna hafva ej alltid förmåga att se det; *men det finnes likväl klart*. Således påstår jag, att hvad antiken uttryckt t. ex. hos en Niobe — denna sublimes undergifvenhet för en högre vilja, denna villiga försakelse af det käraste på jorden — detta, som är så skönt tänkt och uttryckt, hafva tusende människor känt och erfarit och skola göra det, så länge Guds ande verkar ibland oss, om äfven dessa känslor blott sällan uppenbaras i så rena, fullkomliga former. Jag har sett människor vid tanken på det gudomliga likasom genomstrålas af ett högre ljus. Om jag nu kan tvinga min hand att återgifva något ditåt — har jag väl då skapat något högre än hvad som återfinnes på jorden? Något bättre än jag verkligen sett? Visst icke! Jag har derföre ej värdigare begrepp om det gudomliga än tusen andra. Således framställer jag ju blott en sanning, som funnits och finnes till, alltid om ej hos alla och ej oblandad. Att återgifva sådant i ord eller bilder, detta kallar jag idealisera, ty min framställning hvilat då på *en evig sanning* — en sådan, som verkligen finnes till, om ock blott såsom *återsken* från det Högsta“.

I en liten uppsats om sina lefnadsförhållanden, på begäran meddelad utgifvaren af Biografiskt Lexicon och der införd, yttrar *Sophie Adlersparre*:

“Jag hyste aldrig denna afgudadyrkan för konsten, som för utöfningen af densamma uppoffrar hvad högre är. Jag ville blott begagna den såsom medel att lyfta mitt eget och andras sinnen till Gud. Aldrig“, tillägger hon, “har jag arbetat för ryktbarhet och anseende; kanske har jag varit mera likgiltig derför, än som för artistisk utbildning fordrats“.

Att hon dock visste hvad ärelystnad ville säga, ehuru ständigt på vakt för att motarbete denna i hennes tanke ovärdiga sporre för en konstnärs verksamhet, röjer sig i följande ord, skrifna efter återkomsten från Italien.

“Till en början företager jag alltid ett arbete derför, att jag tror det vara Guds vilja; men med framgången blandar sig menskliga intressen deruti, jag gläder mig åt att behaga människor, och utan att jag vet det, blir denna känsla snart lika stark som den för-

sta, hvilken afgjorde beslutet, eller bestämda handlingen. — — Jag behöfver ännu arbeta på att lösgöra mig från allt verldsligt“.

Den nästan barnsliga belåtenhet, hvarmed *Sophie Adlersparre* emottog bifall af personer med omdöme och insigt, samt den stolthet och ensidighet, hvarmed hon i dispyter, äfven med personer, som voro henne öfverlägsna, förfäktade sina åsigtter, gaf hennes jemnbördiga anledning till påståendet att hon var egenkär; inom mera ömtåliga, anti-aristokratiska kretsar, skärptes förebräelsen och man kallade henne högfärdig. Att ett visst aristokratiskt element ingick i hennes karakter och åskådnings-sätt, både såsom artist och menniska, kan väl ej förnekas; det antog dock aldrig formen af en trängsinnad fördom, men väl af en förkärlek, åtföljd af ständigt stegrade fordringar på inre värde. Ett stort namn utan sann själsadel förblef alltid ett föremål icke blott för hennes likgiltighet, men för hennes förakt. Stolt var hon, ofta trotsande på egen kraft. Att hon i vissa fall hyste en hög tanke om sig sjelf, jemförd med sin vanliga omgifning, kan icke heller förnekas. Men denna goda tanke gällde hvad hon *tänkt* och *velat*, icke hvad hon *gjort* och *verkat*. Hennes *afsigter*, hennes *syften*, hennes *mål*, såsom menniska och konstnär — se der, hvad hon ställde högt, och det med skäl, ehuru yttringarne deraf ofta voro alltför pockande, ensidiga och mot andra skoningslösa. Sina handlingar, sina verk fann hon deremot långt ifrån fullkomliga, mången gång så bristfulla, att hon för ögonblick förtviflade om sig sjelf. "*Hvad jag ville, var alltid gudomligt, men verkställandet gick aldrig upp deremot*", säger *Thorild*. Utan att direkt vilja tillskriiva *Sophie Adlersparre* samma tanke, var det dock någonting som påminte derom i den blandning af stolthet och ödmjukhet, som gaf en så egendomlig pregel åt hennes inre väsende. Huru det i ungdomen förherrskande stolta öfvermodet småningom gaf vika för känslan af mensklig svaghet, utan att denna känsla dock annat än för ögonblick urartade till modlöshet, röjer hon tillräckligt genom utbytet af det gamla, trotsiga valspråket:

"*En Adlersparre gör hvad han vill!*"

mot det senare, ofta upprepade:

"*Fast allt ej må nås är bemödandet skönt,*

"*Ty i lifvet sträfvandet sjelf är sitt mål,*

"*När det gäller hvad ädelt och stort är*".

Måhända kan man ock i dessa tvenne valspråk skönja gången och utvecklingen af *Sophie Adlersparres* verksamhet, både såsom konstnär och människa. Mot slutet af sin lefnad, då hon i den tillfredsställande känslan af att hafva vunnit den konstnärliga utveckling, hvaraf hon varit mäktig, kastar en återblick på sin verksamhet, sammanfattar hon sin egen åsigt derom i följande ord:

“Hvad godt mitt arbete kan verka bland människor beror af Gud: för mig har det varit ett medel till uppfostran. Denna sysselsättning har, dels genom de bekantskaper den föranledt, dels genom de föremål, som upptagit alla mina tankar, gifvit en allvarligare riktning åt allt mitt sträfvande, och bidragit att frigöra min ande från det världsliga och förgängliga“.

I Biografiskt Lexikon (ny följd, band I) yttras af den ansedde konstdomaren *Arfvidsson* bland annat följande, som kan tjena att avsluta vår skildring af *konstnärinnan Sophie Adlersparre*:

“De store mästarnes arbeten drogo henne till sig med en oemotståndlig makt, och misströstande att kunna närma sig dem i egna, fullt sjelfständiga arbeten, föredrog hon att med sin hela, ej obetydliga förmåga, egna sig åt reproducerandet af deras mästerverk. Med djerf, men säker hand, vände hon sig till den största af de stora, *Raphaël*, och har i en följd af kopior efter honom, hvilka, som vi tro, upptagit nästan hela hennes konstnärlif de senare åren, i hög grad visat sig värdig att, åt dem det ej blef gifvet att skåda originalen, gifva en föreställning om dessas utomordentliga skönhet. — Främsta rummet bland dessa kopior tillhör *San Sisto*, en i alla delar särdeles trogen och med innerligt konstsinne uppfattad och återgifven spegelbild af ett odödligt mästerverk“.

Lemnande artisten åt efterverldens bedömande, gå vi att uppsöka den hårdt pröfvade qvinnan, för att följa henne under det sista stadiet af hennes lefnad. *Sophie Adlersparre* hade, såsom vi nämnt, en sällsynt frisk och stark kroppskonstitution, älskade att härda, ja, rent af att spåka sin natur, ansträngande den öfver höfvan och unnande den måhända blott hälften af den hvila och näring, som de i största maklighet lefvande människor anse oundgängliga. Så länge ungdomskraften stod bi, fann hon sig alltid väl af detta sätt att gå tillväga och hade ända till några och fyrtio års ålder aldrig varit sjuk, aldrig vetat hvad fysisk svaghet eller kroppsliga plågor velat säga. Ofta hördes hon också, under denna långa tid af orubbad helsa, temligen skoningslöst yttra

sig om andras krämpor, och drifva åtskilliga orimliga satser om vilkoren för helsans bibehållande m. m. I Rom insjuknade hon, såsom vi redan nämnt, för första gången allvarsamt i en häftig bröstinflammation och hade sedermera flere upprepade anfall af febersjukdom, troligen en följd både af öfveranstängning och af klimatets menliga inflytande under de varma årstiderna, då hon ej kunde förmås att lemna sitt arbete för att uppsöka en sundare vistelseort. Hemkommen till fäderneslandet, syntes hon under de första åren åter hemta krafter, ehuru hon lefde om möjligt ännu sparsammare, en nödvändig följd af minskade inkomster och stegrad lefnadskostnad, i förening med hennes öfvervinneliga motvilja för att nu eller framdeles emottaga understöd äfven af sina närmaste. Detta lefnadssätt, tillika med föregående årslånga ansträngningar, hade dock omärkligt undergrävt hennes helsa. De första symptomerna af den förfärliga sjukdom, som skulle blifva snart sagdt hennes första och sista, visade sig först om vintern 1861 under vistelsen i Helsingborg, dit *Sophie* flyttat sommaren 1860, dels för att der kunna lefva billigare än i hufvudstaden och vara närmare utlandet, dels äfven lockad af närheten till en der boende anhörig familj, hvilken hon var varmt tillgifven. En kall och dragig bostad påskyndade utvecklingen af det onda. Sannolikt dröjde hon, äfven ööm som alltid, för länge att tillkalla hjälp, tryggande sig vid sin gamla sats, att en kraftig vilja ensam vore tillräcklig att öfvervinna lumpna, kroppsliga lidanden. Men plågorna tilltogo och snart fann hon i sjukdomen sin viljas öfverman. Öfvertalad af sina vänner, sökte hon tvenne gånger råd af Köpenhamns utmärkta läkare, men förgäfves. Då begaf hon sig, hösten 1861, till Stockholm, för att der söka den hjälp, hvaraf hon nu allt klarare insåg sig vara i behof. "Dertill", skrifver en af hennes vänner "hade stigande plågor nödgat den starka, på sin egen kraft trotsande, stolta qvinnan". Under vägen dröjde fartyget, med hvilket hon gjorde resan, några timmar i Carlskrona, och *Sophie* fick der säga ett sista farväl till sin yngre bror, då just i begrepp att för en längre tid lemna fäderneslandet. Afskedet var djupt smärtsamt, båda insågo att det var det sista. Sjelf häftigt upprörd, sökte *Sophie* dock trösta den älskade brodern och upprepade flera gånger: "Icke får du sörja, om jag går bort! — jag blir ju då tusen gånger lyckligare". I Kalmar

sammanträffade hon under några timmar med sin mor. Afskedet var här så mycket smärtsammare, som ingendera nändes röja sin öfvertygelse att det var det sista. Så vek, så öm i ord, i ton och åtbörder, som vid denna skiljsmessa från modren hade man aldrig förr sett *Sophie Adlersparre*. Det var som hade alla missförstånd, all köld smält bort i den sista kärleksvarma omfamningen, som förenade mor och dotter. Ett par dagar senare ankom *Sophie* till Stockholm. Genom en af sina qvinliga trosförvandters försorg hade hon erhållit en bostad i hennes närhet och uppsöktes der af sina närmaste vänner och anhöriga, hvilka med bestörtning sågo, huru sjukdomen redan härjat hennes starka fysik. Till sin vän, *Fredrika Bremer*, som kort efter hennes ankomst uppsökte henne och som godhetsfullt meddelat oss några dyrbara minnen af sina följande besök hos den sjuka, hade *Sophie* med ett slags leende förvåning yttrat, att hon aldrig föreställt sig, "att blotta kroppsliga plagor kunde kännas så nästan öfverväldigande. De hade stundom aftvungit henne, den starka, oömma qvinnan, ett skri af smärta, de hade gjort henne för ögonblick medvetlös och hon talade derom med förundran såsom om en ny erfarenhet, men utan ängslan, utan nedslagenhet. "Med upplyftadt hufvud och fast blick", säger hennes vän, "mötte hon sin fiende, i det hon på samma gång såg sig om efter en hjälpare i nöden". Hon sökte en läkare, som hon kunde högakta såsom menniska och hålla af såsom en vän, samt till hvilken hon derjemte kunde se upp såsom till en lärare i den svåra konsten att lida. Hon, likasom många andra sjuklingar, fann denne läkare i *Professor Santesson*. Då hon första gången rådfrågat honom, bad hon honom säga om hennes sjukdom var obotlig. "Vill ni verkligen veta det?" ljöd frågan tillbaka med någon förvåning öfver denna själsstyrka hos den lidande qvinnan. Efter förnyad bekräftelse på hennes önskan, förklarade han att sjukdomen var obotlig, — var af den art, att den möjligen kunde räcka flera månader, möjligen äfven sluta hennes lif redan samma dag. Med den outtröttligaste omsorg, med det hjertligaste broderliga deltagande vårdades hon af den ädle läkaren. Hans besök hos den sjuka blefvo ljuspunkterna under de mörka, af plågan förlängda höst- och vinterdagarne; hans lifliga meddelanden från den yttre världen och hans gerna skämtande samtal, spelande öfver en grund af

djupt allvar, af varm känsla, verkade lifvande och stärkande på hennes sinne.

Vid nyårstiden blef den sjuka alltmera bunden vid sängen. "När *Sophie Adlersparre* såg", skrifver *Fredrika Bremer*, "att det var döden, som nalkades henne, räckte hon honom sin hand med en christens lugna tillförsigt, viss att han skulle föra henne till hennes andes yttersta åtrå — till *Gud*. Ingen klagan hördes från hennes läppar, intet drag af ängslan eller af själslidande sågs i hennes bleka anlete. Ju närmare hon kom den mörka porten, desto ljusare tycktes hennes sinnesstämning blifva, hennes blick allt klarare; de gråa ögonen tycktes få något af himlens färg — så äfven hennes själ. Den stolta, tadlande, med sig sjelf och andra missnöjda, *Sophie Adlersparre* syntes förvandlad. Hon talade ej mer om människors afund och oförrätter, men desto mer om *deras* godhet och trofasthet, som in i döden följde henne med ömt deltagande". — — Bland dessa var det isynnerhet en, en barndomsvän och nära anhörig, som med uppoffring af det egna hemmets trefnad, med ömmaste omsorg vårdade henne. Det var just en af dessa "*hvardagsmenniskor*" såsom hon, i godmodig jmförelse med *Sophie Adlersparre*, ännu älskar att benämna sig sjelf, och hvilka *Sophie*, ju längre hon lefde, lärde att allt innerligare värdera och älska. Vi hafva hört den trofasta barndomsvännen med tårfyllda ögon tala om hur nöjd, hur tacksam den sjuka var för allt hvad man gjorde för henne. "Vi, som förr aldrig kunde vara *Sophie* till lags", plägar hon småleende säga, "förnummo nu aldrig annat än goda och tacksamma ord från hennes läppar". Vål kunde plägorna stundom göra henne retlig, äfvensom känslan att vara beroende af andras hjälpsamhet någon gång framkallade en naturlig otålighet hos den förr så starka, sjelfständiga qvinnan, men det var dock endast för korta stunder, och med djup och innerlig tacksamhet återgäldade hon den ömma vård, som skänktes henne af en trogen sköterska och hennes öfriga katholska omgifning.

"När man kom in i hennes sjukrum", fortfar *Fr. Bremer* i sina meddelanden, "möttes man af en uträckt hand, af en vänligt välkomnande blick, mycket olika den 'förbjudande', som så ofta hade fränstött de personer, hvilka förr ville nalkas konstnärinnan. De demoner: Blyghet, Stolthet m. fl., som fordom bundit hennes

väsande och lagt sig emellan henne och hennes medmenniskor, veko undan inför den allvarliga engeln med den nedätvända facklan. Hennes skönare sjelf framträdde i dess onöjda älsk-värdhet. Hon var alltid ädel, nu blef hon äfven intagande. Om sig sjelf och sitt konstnärslif talade hon numera föga. I den tillfredsställande känslan, att hon verkligen uppnått den grad af konstnärsskap, hvaraf hon var mäktig, synes hon lika-som hafva afslutat sin räkning med konsten. Trogen sin första kärlek: *Sanningen, Renheten*, lifvades hon dock alltid vid minnet af de konstverk, som mäktigt vittnade om dem. Hennes högsta beröm öfver något var vanligen: "*Det är rent!*" Hennes högsta klander: "*Det är orent!*" och i dessa uttryck, tillägger med träffande sanning hennes vän, afspeglade sig ett grunddrag af hennes karakter". Härom vittna äfven följande af *Sophie Adlersparres* ofta anförda ord af *Goethe*: "Hvarom skola vi bedja Gud? *Om stora tankar och ett rent hjerta!*" —

Förr så stridsfärdig i alla frågor af högre intresse, syntes hon nu undvika alla sådana och hängifva sin själ åt stilla, fridfulla tankar. Då någon stundom vid hennes sjukbädd upptog religiösa tvistefrågor och aftvang henne ett försvar för sina olika åsigter, syntes det trötta och smärta henne. Tacksam var hon deremot att stilla få lyssna till den gemensamma läsningen af den Heliga Skrift, att tillsammans med sina inför världen olika troende vänner få dricka ljus och tröst ur den djupa brunnen med det lefvande vattnet, den för alla christna gemensamma troskällan.

Ofta gladdes den sjuka af ett lifvande, tröstande helsningsord från den ädla Drottning, hvars godhet mot konstnärinnan icke heller förnekade sig mot den lidande sjuklingen. Med glädje mottog hon besök af sin kyrkas aktade förman, Vikarien Studach, och lyssnade med fridfullt uttryck till hans meddelanden i andliga ämnen, hvilka ofta äfven med nöje afhördes af hennes trogna barndomsvän och andra protestantiska omgifning. Det syntes såsom hade alla lifvets missljud tystnat kring hennes sjukbädd eller upplöst sig i en högre, renare harmoni.

I början af året 1862 upprättade *Sophie Adlersparre* sitt testamente, enligt hvilket hon till sina unga brorsdöttrar öfverlemnade större delen af det kapital, omkring 7,000 Rdr, som hon med så stränga uppoffringar lyckats samla; dock med vilkor,

att de ej fingo eganderätt dertill förr än efter tjugu år, under hvilken tid räntan skulle läggas till kapitalet. Hon ville bereda hjälp åt flickorna för deras älderdom, sade hon, ty så länge de voro unga och hade krafter, borde de kunna försörja sig med eget arbete. Till sin mor lemnade hon flera minnesgåfvor, lämpade efter hennes smak, hvarjemte en mindre summa bestämdes att användas för hennes räkning, "om hon emot förmodan skulle komma i behöfvande omständigheter". Icke desto mindre förebråddes *Sophie* efter döden att hafva helt och hållet förbigått modren i sitt testamente. Hennes taflor delades mellan bröderna och alla hennes efterlemnade papper öfverlätos till den yngre brodern "att af honom disponeras". Sedan *Sophie Adlersparre* sålunda besörjt om sin qvarlåtenskap, uppgjorde hon med egen hand en enkel och vacker teckning till sin gravvård samt angaf de ord, som skulle ristas derpå, såsom ett sista vittnesmål om henne och från henne till människorna. Denna teckning var de flitiga händernas sista arbete med pennan. Med nålen sysslade de ännu, ifrigt som förr, så snart plågorna unnade den sjuka någon stunds ro. Hennes sista arbete af detta slag var ett vackert perlarbete, ämnadt till barndomsvännens man — "en liten ersättning för det hon ofta beröfvade honom hustruns sällskap!" Förgäfves sökte man öfvertala henne att lemna det ofslutadt. Hennes starka vilja var obetvinglig som alltid, och ännu sedan döds skylan angripit de aftärda händerna sträfvade de med arbetets afslutande.

Mot våren aftogo hennes krafter så hastigt, att det snart blef tydligt, att hon ej skulle öfverleva den. Äfven den sjuka kände det och hängaf sig nöjd under Guds vilja, den enda, under hvilken *Sophie Adlersparre* böjde sin. "Men" säger den vän, hvars ord vi här så ofta anført, "böjde är icke här rätta ordet, hon snarare höjde sig härutinnan öfver en lägre till en högre ståndpunkt. Hon sysselsatte sig gerna med de ljusa utsigter, som uppenbarelsen öppnat för oss bortom döden, och älskade att höra läsas om dem ur den Heliga Skrift. Ifrån sjuklägret, der hon låg bunden i plågor, såg hon upp till de ljusa boningarne i Fadrens hus, der ej värk och ve skola vara mer och der hon väntade sin Förlossare. Icke nedböjd eller förkrossad, utan med lyftadt hufvud och tillbedjande blick gick hon mot Fadershemmet. Jag har sett hennes ögon stråla af

osäglig fröjd, sett henne höja de knäppta händerna i barnslig glädje under lyssnandet till *Johannis* och *Pauli* evighetsdruckna ord“.

Under de sista veckorna hade *Sophie Adlersparre* mera än vanligt talat om sin mor och ofta tackat Gud, som i sonens hem beredt den åldriga en lugn fristad. När det började lida med krafterna, skref hon till henne de sista ord hon förmådde teckna här i lifvet. Bref, skrifna vid samma tid af denna mor, hvars mest framstående karaktersdrag är — *en innerlig hjertats godhet*, uttryckte i ord sådana, som endast modershjertat förmår finna, hennes smärta öfver att ej nu vara sin dotter nära, att ej få trösta och vårda henne och om möjligt lindra hennes plågor. “Vi voro så olika“ skref hon: “*Sophies* rika naturgåfvor införde henne i en sfer, der jag var fremmande, länge förstodo vi hvarandra icke — *nu kunde hon behöfva mig* — och då får jag icke vara henne nära!“ *). Men modren var henne nära — närmare nu än kanske någonsin förr. Sedan dödens annalkande förtagit vigten och värdet af alla dessa underordnade företräden, som skiljt dottren från modren, sökte och funno deras hjertan hvarandra och sammansmälte, trotsande tid och afstånd, i den innerligaste kärlek, å dottrens sida så mycket djupare och varmare, som den knappast förr varit uttalad. Ord så blida, så ömma och varma hade kanske aldrig gått öfver *Sophie Adlersparres* läppar; det var som hade hon med dem velat gifva ett svar på psalmistens halft frågande ord:

“*Älskar barnet modersfannen!*“

*) Det har varit oss en glädje att i dessa ord “*Vi förstodo icke hvarandra*“, finna en bekräftelse på vår förklaring af det fremmande förhållande, som uppstått mellan *Sophie Adlersparre* och hennes mor, ända tills det i skiljsmessans stund vek undan för den varma kärlek, som alltid bott på djupet af bådas hjertan. Det är dessa och liknande ord, meddelade af andra, i förening med pligten att söka fritaga *Sophie* för den hårda och orättvisa beskyllningen att hafva varit en kärlekslös dotter, som gifvit oss mod att äfven i skildringen af förhållandet mellan mor och dotter lyda valspråket: “*Sanningen framför allt!* Har biografen, med ögat kanske alltför ofrånvärdt fästadt på henne, som det gällde att försvara, ej alltid med nog varsamhet behandlat de henne anförtrodda dyrbara anteckningarne och derigenom ovetande och ofrivilligt sårat någon ännu lefvande, så afbeder hon härmed ödmjukt sitt fel och vädjar i främsta rummet till modershjertats obegränsade förmåga att — förlåta..

Ofta hördes hon under plågorna säga till den trogna barndoms-
vännen: "Helsa mamma — helsa bröderna, helsa vänner och
släktingar; bed dem alla, alla förlåta hvad jag brutit, så som
jag af hela hjertat förlåter — bed dem att ingen, ingen måtte
saknas, när vi en gång alla skola mötas deruppe".

Under de sista dagarna voro hennes plågor i ständigt till-
tagande. Aldrig sågs dock hennes ande svigta, aldrig hördes
hon klaga att väntan var henne för tung. Under nästan ofät-
lig bön, bidade hon stilla förlösningens timma. Allt som den
närmade sig, tycktes hennes ande växa till i styrka och förtrö-
stan, hennes bristande öga klarna och redan blicka in i den
herrlighet, som väntade henne. "Det blir så ljust — så ljust!"
ropade hon stundom med glädjestrålände uttryck. Dessemellan
mörknade åter hennes anlete; det var såsom hade ännu någon
kamp återstått, ännu något hinder funnits att besegra. Det
tycktes, som hade hon med en viss otålighet vändt sig bort
ifrån sig sjelf och sin egen plåga — och så kom åter det för-
klarade ljuset öfver hennes anlete — kampen stillnade — segren
blef allt vissare, klara harmonier ljödo för hennes öra, himmel-
ska syner hägrade för hennes blick. "Hvad ljus! hvad skön-
het!" hviskade hon allt ibland. "O! om I kunden se och höra!"
Hon tyckte sig burens af sin Frälsares kärlek, långt bort från
livets qual och smärta. "Alla mina synder har Han borttagit,
alla omsorger har jag kastat på honom — jag är så lycklig — så
lycklig!" Det var endast kärleken till hennes närmaste, som ännu
höll hennes tankar vid jorden. Men krafterna aftogo, rösten
blef allt svagare; hon hade sista dagen länge legat såsom man
trodde mållös; då hördes åter modrens namn från de bleka läp-
parne. "Säg — säg henne" — hviskade den brutna stämman
— "att jag redan fått — de hvita kläderna" — "Att du fått
din brudskrud?" frågade vännen. "Ja! Ja!" utbrast den dö-
ende med plötslig kraft och den renaste glädje strålade ur den
slocknande blicken. Den 23 Mars, en söndagsmorgon, började
dödskampen. Äfven denna var hård, säger hennes vän. Men
den var endast kroppens — själen hade frid. Ur dödssuckarne
framandades hon sakta: "Snart — snart, hoppas jag, skall
det vara öfverståndet!" Efter några timmars hård kamp, då
den döende redan var mållös, gaf hon med tecken tillkänna
någon önskan. Man erinrade sig då, att hon för länge sedan

bedt att i sin sista stund få höra läsas en af sina älsklingspsalmer sedan ungdomen, N:o 461 i svenska psalmboken, och snart ljödo vid dödsbädden de sköna begynnelseorden:

*"O hoppets dag, som klarnar opp
Ur dödlighetens dimma,
Du sänker till mitt vandringslopp
Utaf ditt ljus en strimma,
Och brist och nöd
Och sorg och död
Fly bort som nattens skuggor".*

I samma ögonblick flydde ock hvarje skymt af oro från den döendes anlete, ett uttryck af stilla frid spred sig öfver de tärda dragen, hon lade hufvudet tillrätta på kudden, sammanknäppte händerna och lyssnade stilla. — — Allt som läsningen fortgick blef andedräkten svagare, ögonen slötos, läpparne rördes sakt, och när de sista orden ljudit:

*"O Jesu, under dagens lopp
Låt mig Din nåd förnimma
Och kom till mig med saligt hopp
Uti min aftontimma;
När mig Du blif,
Är Du mitt lif,
Blir döden ock min vinning".*

hade den kämpande anden gått in i sin Herres eviga frid och glädje.

— — — — —
Vi hafva icke mycket mer att tillägga. I närvaro af några få vänner, nedbäddades *Sophie Adlersparres* jordiska kvarlevor på katholska kyrkogården i den älskade fosterjordens sköte. Vårsolen sken klar på den azurblå himlen, som hvälfde sig ren och molnfri öfver den hädangångnas sista jordiska bostad; rundt omkring hördes den dunkla barrskogens melodiska sus — *Sophie Adlersparres* käraste musik. På grafven står nu det enkla granitkorset med hennes sista vittnesmål på jorden:

"Prisad vare Gud, min Frälsare, för Hans heliga andas ledning i lifvet och i döden".

Sophie Adlersparre lefde och dog som en christen. Hvad mer kunna vi? Dessa ord, med hvilka den afidnas anteckningar lemnades oss, skall ingen jäfva, som med oss följt utvecklingen af hennes karakter, blickat in i hennes sjukrum och dröjt vid hennes dödsbädd. Hennes vänner, tillhörande, såsom de sjelfva mena, olika christna läror — katholiken och läsaren, den statskyrkligt och den frikyrkligt sinnade — alla hafva de med rörelse intygat detsamma, tilläggande med bardomsvännen: "Gifve Gud, vi alla finge sluta så i frid som hon". Vid en sådan dödsbädd glömmar man de skiljda läroformerna för att endast minnas att man är *christen*. Säkterligen skola också alla med oss af hjertat instämma i de sköna ord, med hvilka *Fredrika Bremer* afslutar sina meddelanden om *Sophie Adlersparres* sista lefnadstid:

"Vi som sett henne lefva och som sett henne dö kunna ej annat än tillropa henne, den renhjärtade qvinnan och konstnärinnan, evangelii lyckönskande löfte:

"Salige äro de renhjärtade, ty de skola se Gud".

— — — — —

Har läsaren af den karakter, som här utvecklats inför honom med alla dess fel och förtjenster, dess storhet och svaghet, dess ljus och skugga, emottagit något djupare intryck, än det med stunden förflygande? Har *Sophie Adlersparre* kunnat meddela något litet af sin rena och starka vilja, af sina höga syften, af sin kärlek till sanningen, sin törst efter fullkomligheten, sin oafåtliga brinnande åtrå till det högsta — till Gud? Har hon slutligen på sin dödsbädd kunnat försona protestanten med den sannt christliga katholiken — har hon i någon mån kunnat bidra att närma till hvarandra i kärlek och fördragsamhet de sanna christna inom båda bekännelserna — då skall hon icke förgäfvos hafva lefvat och lidit, kämpat och segrat — då skall hon icke förgäfvos så ofta hafva bedt den brinnande bönen:

"Gode Fader! Låt mig blifva till något gagn för människorna! Låt mig kunna draga dem till Dig!

Då skall måhända icke heller denna kämpande själs historia hafva blifvit alldeles förgäfvos skrifven.

Esselde.

XI. — UNDER MUSIK.

Dansen lätta, luftiga drömmar;
 Dansande följer min själ ert tåg.
 Brusen starka, mäktiga strömmar;
 Trygg jag vaggas uppå er våg.

Som ett bi bland doftande lindar
 Vaggas till stillhet fast långt från bo;
 Som en våg af somnande vindar,
 Så jag vaggas af er till ro.

Dunkla tviflet sig löser i tårar,
 Drömmer att sanningens morgon grytt.
 Dolda törnet, som aggande sårar,
 Drömma vi ändtligt till ros förbytt.

Verldars lifsluft, kärlek, som strömmar
 Fram genom tonernas fridsälla värld,
 — Ja, hvarje tvifvel du löser i — drömmar,
 Tanken får hvila vid känslornas härd.

O. E.

XII. — DEN SJUTTONÅRIGAS HARM.

Amor, Amor är din makt så stor,
 Som mig hela världen vill bevisa?
 Nej, förlåt mig, jag det icke tror,
 Håll till godo därför denna visa.

Svärmare, som fritt kring världen far,
 Hjernor villar, visa gör till dårar,
 Inga skälmputs, inga pojkestreck spar
 För att mordbrand ställa till och tårar.

Visst är ordadt om att ej nå'n ann'
 Kan som du sin bågpil skjuta händigt,

Och likväl, när du på *mig* lagt an,
Har den ej tillbaka slungats ständigt? . . . .

Blygs Olympens mångbesjungne skytt,
Blygs att ej dig bättre kunna skicka,
Än att jemt bli hånad med ett "pytt!"
När du sigtar på en stackars flicka.

Hvart jag än i världen kring vill se,
Höga, låga om ditt välde stamma — —
Mig blott, mig blott kan du icke ge
Ens så mycket som en liten flamma.

Der går *Hedvig* rodnande och blyg
För de blickar, som en junker skänker,
Och så da'r som nätter hon i smyg
På sin hjertetjuf, den fagre, tänker.

Der går *Selma*, mager, tyst och blek,
Klen som vore hon på sista färden, —
Tänker ej på baler, dans och lek,
Blott på *honom*, hennes "allt" i världen.

Der går *Emma*, blickande på mån',
Virrig snart som sjelfve astrologen,
Ropar hämnd åt Venus' lille son,
Men är dock mot honom öm i hågen.

Ack, hvi skall jag ibland dessa gå,
Lugn och glad och fri från hvarje smärta,
Aldrig klaga, aldrig sucka få,
Aldrig känna krampstygn i mitt hjerta?

De få svärma, de få älska ömt,
De få flitigt upp till himla fara —
Jag får ej ens ana hvad de drömt,
Men får hålla mig till jorden bara.

Frans, så trofast i sin gamla glöd,
Ber mig ständigt på hans kärlek tänka;

Erik svär förbannelse och död,
Om jag *honom* ej min tro vill skänka.

Ludvig håller hvarje månlyjus qväll
Serenader för mig på vår trappa;
Och förgäfves, i sin villa säll,
Kryper *Herman* slugt för söta pappa.

Allt är fåfängt: sånger, böner, hot,
Eder, suckar — intet rör mitt hjerta;
Amor, Amor, lofvar du ej bot,
Skall jag dig, som ännu ingen, svärta.

Jag skall skrika mig båd' trött och hes
Och mitt rop skall vidt i verlden hinna:
Vet, godt folk, gud Amor är en mes,
Som besegra kan ej ens en kvinna!

—————
Göthilda.

XIII. — SEX ÅR.

Frithiof, din dårskap jag aldrig förlåter.
Klagan och suck för en kvinnas skull!
Jorden, tyvärr! är af kvinnor full,
Mister du en, stå dig tusende åter.

Tegnér.

Långsamt gled ångbåten uppför Fyrisån. På akterdäcket stod en ung man, hvars blickar med lifligt intresse följde hvarje företeelse på stränderna, helsande mången af dem med den oblandade glädje man erfar vid återseendet af en gammal, kär vän, och då minnet deraf tog sig anledning att upprulla tafloer ur det förflutna, sväfvade ett smålöje öfver hans läppar. På det ljusbruna håret, de blå ögonen med sin öppna, redliga blick, trodde man sig i vår resande kunna igenkänna nordbon, ehuru hans hy tycktes bronzerad af ett varmare luftstreck, der solens strålar äro mer hemmastadda än i vårt kära fädernesland och utöfva ett mer genomgripande inflytande på hela den organiska verlden.

Så var också verkligen förhållandet. För sex, sju, åtta år tillbaka hade *Fritz B.*, såsom munter, sorglös student ofta ströfvat omkring på dessa stränder, än med bössan på axeln, än i sällskap med den glada sångarskara, med hvilken hans lynne och musikaliska anlag förenade honom, än åter helt ensam med sina tankar, filosoferande, romantiserande — hvad vet jag — drömmande så som det kan anstå en lefnadsfrisk yngling, hvilken ej hunnit långt bortom tjugutalet. Det var en glad tid, tänkte *Fritz*, då den nu af omgifningen åter så lifligt framkallades för hans inbillning och det rosenfärgade ljus, som upplyste den, strålade kanske än skönare, betraktadt genom minnets fjerrglas. Sedan dess hade dock sex vexlingsrika, mödosamma år förgått, hvilkas tilldragelser burit en helt annan karaktär än den, som utmärkt det sorglösa studentlivet, deladt mellan studier, skämtsamma upptåg, glada tillställningar, en och annan liten kurtis ej till förglömmas.

Då *Fritz* för sex år sedan förlorade sin far — hans mor hade gått förut — och det vid boets utredning visade sig, att hans fädernearf reducerade sig till mindre än intet, befann han sig utan alla medel att fullfölja sin medicinska kurs. Livvets allvar, hvarmed han förut endast gycklat, trängde honom nu så nära in på lifvet, att han ej kunde undvika att se det in i ögonen. Hvad var att göra? Att stanna i Upsala under dylika förändrade förhållanden, att söka draga sig fram der *tant bien que mal*, som så många andra få göra — den tanken var honom olidlig. *Aut Caesar, aut nihil* var hans valspråk: vände honom nu lyckan ryggen, så ville han brottas med den nyckfulla gudinnan för att tilltvinga sig hennes ynnest, men han fann lätt, att universitetsstaden ej kunde blifva fältet för denna tvekamp — det måste uppsökas annorstädes. Med saknad bjöd han derföre farväl åt Fyris' gamla stad och åt de kära vännerna der, sedan han under den ljumma sommarnatten i ljufva, smältande toner hemburit sitt hjertas unga herrskarinna en sista hyllningsgärd. Snart derefter gungade han på Atlantens blåa vågor på väg till den nya verlden, der så många af dem, hvilkas lycka i hemlandet lidit skeppsbrott, trott sig kunna förlägga det förlofvade landet, med fast föresats att der uppsöka den lättfotade Fortuna.

Det gick *Fritz* som det gått så många andra både före och efter honom, och han fann snart att, för att såsom ordspråket

säger, "skära guld med täljknif" fordras mer än att blott hafva täljknifven i fickan. Lika illa gick det med de stekta sparvarne och stackars *Fritz* fick, i brist derpå, mer än en afton lägga sig utan qvällsvard. Icke destomindre ströfvade han dock hvarje morgon igen omkring Newyorks hamn för att på dålig engelska utbjuda sin tjenst och lyckades stundom att sålunda erhålla några cents eller $\frac{1}{4}$ dollar till bestridande af de oundgängligaste utgifterna.

Detta var ej något roligt lif för den, hvilken såsom en hygglig ungdom och god sångare, blifvit *un petit peu* bortskämd och fjäsad af Upsala bästa societet, för hvars lockelser, han dock mången gång, i medvetandet af eget värde, visat sig känslolös. Men — *ainsi va le monde* och *Fritz* till ära måste vi medgifva, att han ej så lätt blef modfärd, huru mörkt det än stundom kunde se ut för honom.

Behind the clouds the sun is shining *),

numlade han helt filosofiskt för sig sjelf med *Longfellow*, då han ensam, vänlös och mången gång brödlös vandrade i menniskohvimlet, hvilket i en ständig ström rör sig fram och åter på *Broadway*, Newyorks pulsåder. Huru länge solen skulle stanna *behind the clouds* var dock svårt att förutse, ty *Fritz* hade redan kommit underfund med att obekantskap med engelska språket utgör ett väsendtligt hinder för möjligheten att taga sig fram på denna sidan oceanen, en erfarenhet, hvilken på ett ofta rätt smärtsamt sätt tillintetgjort många illusoriska förhoppningar hos dem, som utan alla förberedelser och, man kan nästan tillägga, utan all eftertanke blindvis begifvit sig ut till Amerika för att der söka lyckan.

Men hur *Fritz* flanerade på Newyorks kajer och på *Broadway*, lyckades han dock till slut få fatt i en fik af gudinnans fladdrande klädnad. Hästarne för en omnibus hade blifvit skrämde och skenade utåt den sistnämnde gatan, hvars böljande menniskoström förskräckt vek åt sidan. Kusken, som förlorat all besinning, blef afkastad då ena hjulet gick upp på trottoiren, och ingenting hejdade mera de skrämde djurens snabba, olycksbådande framfart. Ett par modiga män rusade dock fram och fattade tag i betslen och *Fritz*, som var rask och hurtig, samt ej ovan att handtera hästar, hoppade upp på kuskbocken, grep

*) Bakom molnen skiner solen,

tömmarne, samt körde efter anvisning omnibussen hem till sin egare, sedan man lyckats lugna hästarne.

Kusken, som blifvit temligen illa skadad, måste föras på lasarettet, och M:r *Green*, hans husbonde, som tyckte om det sätt, hvarpå *Fritz* förstod att lugna och handtera de ystra hästarne, erbjöd denne att intaga hans plats. Man gör ej så många omständigheter i den nya världen och *Fritz* behöfde ingen betänketid för att svara ja. Han blef ofördröjligen installerad i sin nya värdighet af välbeställd omnibuskusk i Newyork, och, ehuru detta visst ej var den verkningsskrets han drömt sig, då han som medicinæ studiosis vandrade på Upsala gator, kände han sig dock helt förnöjd, när han intog sin höga ståndpunkt på kuskbocken och derifrån nedblickade på den i stoftet under hans fötter krälände menskligheten, i det han tänkte: *tempora mutantur et nos mutamur in illis* *).

Hans lif var visst ganska sträfsamt, men han hade dock sitt dagliga bröd, hvilket är vida mer än den kan fatta, som varit lycklig nog att aldrig sakna det; emellertid försummade han intet tillfälle att utvidga sina kunskaper i engelska språket, hvadan han efter någon tids förlopp avancerade från kusk och till bokhållare hos M:r *Green*. Men han insåg snart, att han ej heller i Newyork hade mycken *chance* att komma på förtroligare fot med den ostadiga gudomlighet, hvars ynnest han föresatt sig att vinna, utan hela hans håg stod nu till "the far West" **) och för att kunna komma dit, arbetade han och sparade allt hvad han förmådde.

Slutligen trodde han sig hafva samlat tillräckligt för att våga företaga den långa resan till Californien, dit han också verkligen anlände efter en mödosam och äfventyrlig färd. Huru han der småningom letade sig fram till guldtrakterna och delade samma öde, som träffat hundratals andra i samma ärende stadda, att efter många mödor, ansträngningar och försakelser insjukna i den feber, hvilken härjar i de lågländta nejderna af denna verldsdel, och nära förgås i elände, om ej en barmhertig samaritan vårdat sig om honom, huru han sedan till en del återvann helsa och krafter, samt verkligen lyckades samla något af den så mycket eftersträfvade metallen, hvilken dock

*) Tiderna förändras och vi förändras med dem.

**) Den aflägsna Vestern.

blef honom frånröfvad af indianer, allt detta ligger ej inom gränserna af denna lilla skizz att mer än antyda. Vare det nog att säga att vid återkomsten till *San Francisco*, ungefär tre år efter sedan han lemnat fäderneslandet, tre år af ett vida mödosammare arbete än han någonsin föreställt sig, bestod hela hans egendom af de kläder han hade på sig och en dollar i fickan.

Resultatet af hans bemödanden hade sålunda visat sig föga tillfredsställande, men *Fritz* hade ännu ej öfvergifvit hoppet, att
hvad lyckan bröt hon kan försona.

Morgonen efter sin ankomst till *San Francisco* satte han sig att noga studera annonsafdelningen uti stadens tidningar, i hopp att der finna någon anvisning för hvad han nu skulle taga sig till. Hans uppmärksamhet stannade vid ett tillkännagifvande, att på ett apothek önskades en person, som egde någon kunskap i kemi, pharmaci och kirurgi, och att den som vore i besittning af nämnde qualificationer kunde erhålla en förmånlig plats. Efter att ha funderat på, huruvida hans medicinska studier härvidlag kunde vara honom till någon nytta, anmälde han sig och såsom visande sig mest kompetent bland de sökande, erhöll han platsen.

Han uppfyllde den också verkligen till sin principals fulla belåtenhet och tillvann sig dessutom hans förtroende och tillgifvenhet, med den följd, att då M:r *Bald* efter två års förlopp lemnade detta jordiska, befanns det att han testamenterat hela sin lilla förmögenhet till *Fritz*. Vår hjälte såg sig sålunda helt oförmodadt försatt i en oberoende ställning och fortfor ännu någon tid med apothekareroörelsen.

Med större ledighet att öfverlemnna sig åt sina tankar och ljusare utsigter för framtiden, infann sig dock med fördubblad styrka längtan efter hemlandet. I allt skönare färger visade sig för hans fantati bilden af ett kärleksvarmt, treffligt hem, sådana han ju kände många "i gamla Svealand" och mer och mer kände han sig öfvertygad om sanningen, att *det är ej godt att mannen är allena*. Han hade visst ej samlat några millioner, med hvilka han kunde uppträda som *grand Seigneur* i sitt fädernesland, det är sannt, men han egde dock nog för att köpa sig en liten egendom och kunna motse en i ekonomiskt hänseende oberoende framtid. En vacker afton lade han sig med hufvudet fullt af dylika funderingar, hvilka bortjagade

sömnen från hans läger, och då han åter steg upp var hans beslut fattadt. Han lyckades avsluta ett förmånligt köp om sitt apothek och befann sig kort derefter på hemvägen.

Se der i möjligaste korthet skildringen af de vexlande öden, hvilka *Fritz* genomgått under de år, som förflutit sedan han såsom glad student lustvandrade i den s. k. strömparterren, hvilken sträcker sig nedanför ungdomsstadens, längs efter Fyrisåns vestra strand. Allt efter som ångbåten framskred, blefvo äfven föremålen mera bekanta och minnena från förflutna tider framstodo lifligare än någonsin. Några förändringar hade dock egt rum, nya byggnader uppstått och *Fritz* sökte och erhöill af en bredvid honom stående bygglig hvitmössa de äskade upplysningarne rörande dessa. Så märkte han t. ex. en ny byggnad på den östra åstranden och på tillfrågan om denna, svarade hans interlokutör, att den kallades *Hôtel Rydberg*. *Fritz*, som nyss logerat i det eleganta *Hôtel Rydberg* i hufvudstaden, såg något förvånad ut, men upplystes snart att denna benämning endast hade afseende på egarens namn, och som denne anses hafva förvärfvat sin förmögenhet på garnhandel, går och gäller detta hus äfven såsom *Maison garnie*.

Fritz smålog vid minnet af de glada tillfällen, som gifvit upphof till dylika qvickheter, hvaraf han sjelf erinrade sig många, och fortsatte sin granskning af omgifningen. Det lilla *Ingalunda* var försvunnet, men *yttersta Förderfvet* kvarstod i all sin rucklighet, nu såsom ofta helsande den ankommande ångbåten med den öfliga kanonsaluten. Till sin stora belåtenhet märkte *Fritz*, att de eländiga, gamla magasiner, hvilka utgjort en föga uppbygglig förstad till universitetsstaden och så mången gång varit honom en nagel i ögat, slutat sin bedröfliga tillvaro. Om de nya, vackra byggnader, hvilka nu prydde samma strand, erhöill han den upplysning, att de voro Gasverket och tvätthuset. Vände han blicken åt andra sidan, fann han äfven med fägnad att stadens största promenad, strömparterren, blifvit betydligt utvidgad och förskönad genom nya anläggningar och planteringar, särdeles kring det s. k. Flustret, ett schweitzeri, i dagligt tal känt såsom *lilla Förderfvet*, med binamnet *Confectum*. Längre bort reste sig det välbekanta *Infectum* (Anatomiska huset), äfven kalladt *Asgård*, hvilket med sin lilla trädgård utgör en prydnad för staden från denna sida. Egentliga karakteren åt taflan gifva dock det äl-

driga slottet, hvilket från sin höjd beherrsakar staden och imponerar mera genom sin massa och sitt läge än genom arkitektonisk skönhet, och stadens kyrkor, som höja sig öfver de omgifvande byggnaderna. Domkyrkan, ansedd för att vara den vackraste i Sverige, skulle äfven kunna göra skäl för denna utmärkelse, om ej de hönsburlika tornen, ditsatta efter 1702 års brand, hvilken ödelade största delen af staden, missprydde det i sig sjelft herrliga templet.

Bland de lummiga träden på en af kullarne till venster framrittade äfven en ny ansenlig byggnad, som vid efterfrågan befanns vara cellfängelset, och i det storartade byggnadsföretag hvilket pågår der fordom det s. k. Bleket, en samling af kojor, var beläget, såg *Fritz* början till det nya sjukhuset, ämnadt att såsom ett mönstersjukhus på en gång blifva en ändamålsenlig praktisk skola för en del af Sveriges blifvande läkarecorps och en välgerning för de stackars sjuklingar, hvilka der i en framtid nödgas söka hjälp och helsa.

Åtföljd af ett rödnäst exemplar af Upsala blusmän, tillhörande bäraregillet, samt af sin unge vän, studenten, hvilken fortfarande önskade tjena honom såsom cicerone, vandrade *Fritz* uppåt vestra ågatan, som till sitt yttre förekom honom temligen oförändrad. Der stod *Defectum* (gamla kemiska huset), vidare det stora stenhuset, *Plusquamperfectum* kalladt och så kursor Bergholms i den s. k. kursiva stilen uppförda *Imperfectum conjunctivi* — tvenne hus förenade af ett litet tillbygge. På den andra sidan af ån hade deremot betydliga förändringar egt rum, i anledning af den eldsvåda, som der härjade 1859, då ett helt kvarter till större delen nedbrann. I stället för de oansenliga husen, som *Fritz* der mindes, hade nu ståtliga byggnader uppstått, hvilket äfven var fallet vid torget och Svartbäcksgatan. Under det blusmannen affärdades att invänta *Fritz* i portgången till *Sven Dyrings hus* (Stads-hotellet), följde denne sin vänlige ledsagare för att taga en öfverblick af denna stadens nybyggda del. Särskildt fästades hans uppmärksamhet på Källarmästar *Löfs* nya hus, såsom varande den största löfkoja i verlden, han beundrade derjemte f. d. *Hellmanska* huset med dess vackra butiker och façader åt trenne sidor, tog det vid torget belägna *Öfverranteriet* i skärskådande och kastade en blick på de nybyggda husen vid Svartbäcksgatan, hvaraf ett, uppfördt af en skraddare på den brända tomten, erhållit benämningen *Sachsen Brandenburg*.

Sedan man vexlat några vänliga och skämtsamma ord, tackade *Fritz* sin i stadens nutidskrönika väl orienterade unge vän och begaf sig till sitt logis, för att efter intagen middag fundera på den afsigt, i hvilken han nu egentligen besökte Upsala. Och hvilken var väl denna? I händelse våra unga läsarinnor ej redan skulle gissat sig dertill, som dock är troligast, få vi väl lof att omförmäla, att den var att här söka sig en följeslagerska genom lifvet, ett angenämt sällskap för att förljufva det ensliga landtlifvet, ty han insåg allt klarare, att hvarken stundens flyktiga nöjen eller ett träget, till och med samvetsgrannt arbete förmådde fylla det tomrum han kände i sitt hjerta eller det, som skulle uppstå i det hem, han stod i begrepp att bilda sig.

Han visste att den kärleksrika makt, som sade, att det ej är godt att mannen är allena, äfven danat honom en hjälp, och han hade derföre på fullt allvar kommit hit för att uppsöka sin — *Eva*. Han tycktes ej känna någon tvehogsenhet angående det håll, hvarthän han skulle vända sina blickar till vinnande af detta ändamål, ty vid den hastiga afresan från hemmet hade han dock medfört och i hjertats helgedom bevarat en kär bild, som troget följt honom under hans vandringsår, som med minnet och hoppet till hjälp förljufvat det stundom bittra närvarande och kastat ett rosenskimmer öfver det kommande.

Man förvånar sig kanske öfver en dylik trohet i vår tid, som ju har namn om sig att vara både opoetisk och oromantisk, särdeles som föremålet för dessa tankar och förhoppningar sväfvade i fullkomlig okunnighet om hans ömma låga, och läsaren torde måhända vilja anklaga oss för sentimentalitet och öfverdrift. Till vårt och vår hjertes försvar vilja vi då anföra, att *Fritz*, som haft lyckan att ega en god och ädel mor, verkligen var en renhertad yngling med höga tankar om kvinnans värde och det förädlade inflytande hon bör och kan utöfva på mannen. Visst hade äfven han under sina studentår fjärlslikt fladdrat från blomma till blomma och ej visat någon exemplarisk trohet mot sitt hjertas herrskarinnor från den ena balen till den andra, men då motgångens timma slog, bortflöt äfven något af slagget från hans hjerta, under det den ädla metallen renad stannade kvar. Då bladet vände sig för honom och han såg sig beröfvad allt hvad han förut haft att

trygga sig till, kände han behofvet af att ega äfven ett jordiskt mål att sträfva för, att i sitt hjerta gömma en ren och älsklig bild för att motväga verklighetens frestelser, mödor och motgångar. *Bertha X.* blef derföre hans ideal, och som han under sitt kringirrande lif knappast sammanträffat med qvinnor, hvilka i afseende på moralisk renhet, på hjertats och förståndets bildning motsvarade hans fordringar, hade ej heller någon under dessa år gjort henne herraväldet öfver hans hjerta stridigt.

Men nu, då han stod nära det mål, hvilket så länge föresväfvat honom, då han nästan kunde beräkna stunden för det återseende, hvarom han så många gånger drömt, då han snart skulle få tillfälle att framstamma den förklaring, han ofta nog upprepat i tankarne, erfor han dock en sällsam oro, och moln af tvifvel drogo öfver hans sinne. Sex år! Det är dock en lång tid, tänkte han för sig sjelf, och att många förändringar kunna tima under den, derom vittnar erfarenheten på mer än ett sätt. Tänk om *Bertha* glömt mig, om hon älskar en annan, om hon till och med skulle vara gift! —

“Fördömdt att jag ej kommit att tänka på det förut“, mumlade han för sig sjelf, under det han med allt hastigare steg mätte golfvet i sitt rum. “Visshet måste jag dock ha, men huru?”

Då rann honom i sinnet, att han tilläfventyrs kunde ega kvar någon gammal kamrat från forna tider och han begärde få se studentkatalogen för att skaffa sig upplysning härom. Ganska riktigt upptäckte han också en medicofilare sedan den tiden, som ännu ej slutat sin kurs, och han var ej sen att göra honom ett besök, der han bodde 3 tr. upp i *Olympen*. Glädjen öfver återseendet var ömsesidig och ämnen till samtal tröto ej; visst blandade man forntid och nutid temligen om hvartannat, men hvem kan under dylika förhållanden tänka på logiken. *Fritz* hade många gånger sitt ärende på tungan, men han kände såsom en stopp i halsen hvarje gång han skulle framföra det.

Slutligen kom man på tal om de förändringar stadens sällskapskrets under dessa år undergått och nu kunde *Fritz*, utan att kompromettera sig, begära de så ifrigt efterlängtade upplysningarne, rörande familjen *X.*

“Jo, den finnes allt kvar ännu och äldsta dottern, *Bertha*, har just i afton bröllop“, blef svaret.

Lyckligtvis dolde den tilltagande skymningen det vexlande färgspelet på vår hjertes anlete.

“Vi ska gå ned och taga oss ett glas på Förderivet“, fortfor vännen, “och med detsamma i förbigående kasta en blick på bruden och hennes vackra tärnor. Men när jag rätt betänker saken, tror jag minsann, att *Bertha* en tid var din flamma — eller hur var det? Ja, sannerligen, var det ej för henne du gaf din sista serenad, innan du lemnade Upsala? Jag förmodar dock att den lågan länge sedan är släckt och att du utan fara för din sinnesfrid nu kan återse henne med brudkransen infätad i sina lockar? Hvarom ej, så råder jag dig

att göra som vår vän *Z*, hvilken, då han fick korgen på ett håll, genast friade på ett annat, ty, sade han, "hvad skulle jag väl göra i min förtviflan?"

Fritz försökte att svara i samma skämtsamma ton, men hade svårt att dölja den djupa sinnesrörelse han verkligen erfor. För att ej i kamratens ögon framstå såsom en förälskad och lidande Werther, uppbjöd han dock hela sin förmåga att beherrska sig sjelf och följde med på den föreslagna promenaden. Med klappande hjerta stannade han under fönstret, der hon, som så länge varit hans ideal, men som nu i sjelfva återseendets stund gick förlorad för honom, visade sig med myrtenkronan på hufvudet.

Men var detta verkligen *Bertha*, hans drömmars *Bertha*, den bild som under de förflutna sex åren ständigt föresväfvat honom? Hårtill kunde han svara både ja och nej. Dragen voro väl desamma, men den sylflike, glädtiga unga flickan var förvandlad till qvinna och de sex åren hade ej gått henne spårlöst förbi. Öfver munnen, der fördom endast löjet lekte, hvilade ett uttryck af bestämdhet, beslägtadt med spotskhet, hvilket nästan misshagade *Fritz*.

Han vände sig suckande bort, han kände sig nedslagen, modfälld, men erfor dock ej den genomgripande förtviflan, hvilken en älskare *à la règle* bör känna, då han ser sitt hjertas utkorade såsom en annans brud. Han kunde till och med vända sina blickar från *Bertha*, som dock ensamt bordt utgöra deras föremål, ja, förtäras af deras glöd, för att egna någon uppmärksamhet äfven åt brudtärnorna.

"Hvem är den der täcka flickan med törnrosor på sitt mörka hår, som står till höger om bruden?" frågade han slutligen sin vän.

"Det är *Hilma X*, hennes yngsta syster", svarade denne. "Det är en rätt söt flicka".

Ju längre *Fritz* betraktade den unga tärnan, desto mindre kände han sig hågad att jäfva detta omdöme, ty sådan föreföll hon ock honom der hon stod, med hjertats godhet återspeglad i klara, mörkblå ögon och hjertats glädje uppenbarande sig i soliga leenden, som jagade hvarandra på hennes ungdomsfriska anlete.

Det var en besynnerlig omstörtning, som på några timmar föregått med alla de planer och förhoppningar, på hvilka *Fritz* så länge byggt, och man kan ej undra på om natten under sådana förhållanden blef sömnlös. Först mot morgonen insomnade han och i drömmen framstod för honom *Bertha*, blek, sträng, kall, under det systemens ljufvare bild, mångdubblande sig, skålmaktigt tycktes framblicka bakom, bredvid, framför henne. Föga blef han dock vederqvickt af den sömnen.

På morgonen kände han sig illamående och kunde således ej antråda återresan. Han dröjde än ett par dagar och som han just ej visste hvad han skulle taga sig till, gjorde han visit hos *X*-s. Der blef han vänligt emottagen, såsom gammal bekant, till och med af *Hilma*, som mycket väl erinrade sig honom, ehuru han på den tiden

ej egnat någon uppmärksamhet åt den bleka, blyga, kanske något tafatta skolflickan.

Fritz' besök blefvo allt tätare: han hade ju ej något annat att göra, han behöfde tröst, förströelse, aftnarne voro så långa på hotellet och så blef han familjens hvardagsgäst. Med herrn talade han om sina penningtransaktioner, tillämnade egendomsköp o. s. v., med frun om sin blifvande bosättning och hvad dertill fordrades, och med *Hilma* om tusende andra saker, ty hon var lika outtröttlig att fråga som han att svara. Naturligtvis kunde ej mamma alltid vara till hands för att öfvervaka de unga tu och hur det ena ordet ledde till det andra, hände sig en vacker dag, att *Fritz* öfverraskade den rodnande flickan med en förklaring, som stötte på frieri. Han skulle väl på något sätt trösta sig öfver den misslyckade *friareplan*,

som så snart gick i qvaf på tidens ocean,

ty som vi redan känna var *Fritz* ej af dem, hvilka fälla modet vid första motgång.

Hvad *Hilma* svarade. kunna vi ej vara nog indiscreta att yppa, men vi ega deremot full frihet att omtala för våra unga, ömhjertade läsarinnor, att *Fritz'* och *Hilmans* förlofning eklaterades vid familjens julkalas och att deras bröllop troligen kommer att firas i vår.

— ra.

XIV. — VÅR PORTFÖLJ.

Som vi några gånger uttryckt den förhoppning, att en samverkan mellan kommunernas officiella myndigheter och den frivilliga verksamheten hos de i åtskilliga af Rikets städer befintliga Fruntimmers-Föreningarne, i afseende på förbättrandet af de fattigare klassernas belägenhet, skulle leda till bättre resultat, än förhållandet blir, då de arbeta alldeles oberoende af hvarandra, torde det intressera våra läsare att höra det i Upsala början blifvit gjord till en dylik samverkan. Staden är nemligen indelad i Distrikter, och inom hvart och ett af dessa öfvervakas ordningen och tillståndet bland stadens fattigaste befolkning af en direktis, tillhörande Upsala Fruntimmers-Förening, en ledamot af Fattigvårdsstyrelsen och en d:o af Kyrko- och Skolrådet. Denna anordning är ännu allt för ny att redan kunna framvisa några fördelar, vunna genom det antydda gemensamma arbetet, men vi hafva hört flera af de för denna sak intresserade och för detta ändamål arbetande personer uttala sin belåtenhet dermed och sin öfvertygelse, att de sålunda skola kunna underlätta hvarandras bemödanden och åtminstone komma sitt mål *något* närmare.

Vid hufvudkontoret för den nybildade Sparbanken för Westmanlands län har ett fruntimmer blifvit antaget att ombesörja alla dithö-

rando göromål. Likaledes har till orgelnist i Philipstad en af Kgl. musikaliska akademien qvinliga elever blifvit utnämnd.

Industrimagasinet i Stockholm fortgår med ständigt ökad afsättning och stigande antal besökande. Förestånderskan har i en berättelse om den nyttiga inrättningens uppkomst och utveckling visat huru omsättningskapitalet — den bästa mätaren af det gagn inrättningen medför — under de få år Industrimagasinet existerat, mångdubblats.

De svenska Diakonissor, hvilka, på den danske öfverfältläkarens anmodan, vid krigets utbrott infunnit sig vid fältlasaretten på Als och i Köpenhamn för att biträda vid vården af de sjuka och sårade, hafva på det vackraste sätt ådagalagt den svenska qvinnans vilja och förmåga att äfven på detta område tjena den lidande menskligheten. På samma gång hafva de äfven besegrat den misstro till qvinnans lämplighet för sjukvård i krig, som ännu, i trots af de lysande exemplen från Krim-fälttåget, herrskar hos en del personer. Så blefvo tvenne af dem vid ankomsten till Augustenborg temligen kall-sinnigt emottagna och nära nog afvisade. Slutligen erhöilo de dock ett boningsrum, der de under flera dagar lemnades åt sig sjelfva, utan att tagas i anspråk. Småningom började man dock att använda dem; inom kort blefvo de oumbärliga. Hvardera hafva sedan haft under sin uppsigt tvenne sjuksalar, rymmande hvar och en från 40 till 60 patienter. Här och i amputationssalarne, der de ständigt varit tagna i anspråk, hafva de under vanliga förhållanden, med biträde af sjukvårdssoldater, tjenstgjort tolf, och efter Dybböls fall ännu flera, timmar dagligen.

Under och efter den olyckliga 18:de April fylldes det stora slottet så med sårade, att diakonissorerna slutligen måste upplåta sitt eget boningsrum för amputationerna, hvilka fortgingo dag efter dag till ett förfärligt antal. Efter slutadt dagsarbete bland de sårade, återstod dem då att ordna instrumenterna och öfriga tillbehör samt tvätta det med blod öfverhöljda golfvet, innan de, dignande af trötthet, kunde kasta sig på bädden och söka några timmars hvila.

Oaktadt denna kroppsliga öfveranstängning och den ytterligaste själsspänning hafva deras krafter aldrig svikit, hvaremot bland de biträdande soldaterna och äfven bland läkarne mången dukat under för sjukdom och svaghet. Också finnes bland läkare och patienter blott en röst om det sätt, på hvilket de fullgjort en Samaritans sjelflagda pligter. Äfven om deras fyra medsystrar hör man allt godt, och sedan från öfverläkaren vid Hospitalet i Köpenhamn en förnyad begäran ingått till Stockholms diakonissförening att derifrån erhålla så många "dannede svenske Qvinnor" som möjligt till hjälp vid sjukvården, hafva för någon tid sedan ännu tvenne afgått.